

SZAKDOLGOZAT

BABINSZKI PÉTER

2020

BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM
KÜLKERESKEDELMI KAR
NEMZETKÖZI GAZDÁLKODÁS SZAK
NAPPALI TAGOZAT
GAZDASÁGDIPLOMÁCIA SZAKIRÁNY

**Az energiahordozók hatása Szaúd-Arábia gazdasági és politikai helyzetére a
hidegháborútól napjainkig**

Belső konzulens:

Dr. Nagy Milada

Főiskolai docens PhD.

Külső konzulens:

Káposzta Norbert

Financial Accounting and Reporting Supervisor

Exxonmobil Magyarország Üzletsegítő Központ Kft

Készítette:

Babinszki Péter

BUDAPEST, 2020

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS	4
2. ENERGIAHORDOZÓK	6
2.1. Kőolaj	8
2.2. Az olaj, mint gazdasági fegyver	10
3. KŐOLAJ HATÁSA SZAÚD-ARÁBIA GAZDASÁGÁRA ÉS POLITIKÁJÁRA	14
3.1. Szaúd-Arábia jellemzése	14
3.2. Szaúd-Arábia gazdasági jellemzése	17
3.3. A kőolaj árát befolyásoló események hatásai Szaúd-Arábiában	24
3.4. Kitermelő országok biztonsága	43
3.5. Környezeti Kérdés	44
4. ÖSSZEGZÉS	47

1. BEVEZETÉS

Történelmünk folyamán a világ energiaigényét különböző energiaforrásokkal próbálta az emberiség biztosítani, a cél pedig mindig ugyanaz volt, hogy az energia gazdaságosan kinyerhető és előállítható legyen. Napjaink egyik legfőbb energiaforrása a kőolaj, amely egy olyan stratégiai ásványkincs, amelynek meghatározó szerepe lehet egy ország gazdasági fejlettségében.

Szakedolgozatom témája az energiahordozók és azon belül is a kőolaj politikai és gazdasági hatása Szaúd-Arábiában az 1950-es évektől napjainkig. Ezen hatásokat különböző gazdasági eseményeken, mutatókon keresztül kívánom bemutatni, majd elemezni.

A dolgozatom témájának kiválasztásakor az ösztönzött, hogy a múlt, a jelen, valamint a jövő nagy kérdése az energia ipar alakulása, ami az egész életet befolyásolja. Az energiahordozók nagyon fontos szerepet játszanak a modernkori gazdaság fenntartásában. A különböző típusú energiaformák elengedhetetlenek az áruk, szolgáltatások előállításához. Az emberiség fejlődése során egyre inkább a fosszilis energiahordozók felhasználása terjedt el. A kereslet a fosszilis energiahordozók iránt az iparosodás növekedésével együtt járt.

Szakedolgozatom kutatási célja, hogy megvizsgáljam milyen hatással van a kőolaj és annak árváltozása Szaúd-Arábia gazdaságára. Választásom azért erre az országra esett, mivel nagy kőolajtartalékkal rendelkezik és azt feltételezem, hogy azon országok, melyek nagy kőolajtartalékkal rendelkeznek többnyire fejlett gazdasági mutatókat produkálnak. Tehát, a hipotézisem az, hogy az olaj világszintű árának változása, jelentős mértékben befolyásolja Szaúd-Arábia gazdaságát.

A szakedolgozatom felépítése kronológiailag a Hidegháborútól kezdve a jelenkorig tart. Szeretném bemutatni a kőolaj árváltozásai mögött álló gazdasági, politikai eseményeket és annak hatását, a kutatóintézetek által közzétett gazdasági mutatók, elemzések, kimutatások segítségével.

Dolgozatom első részében az energiahordozókat és azok felhasználását szeretném általánosan bemutatni, ismertetni az energiahordozók csoportosítását és a kőolaj hovatartozását. A következő részben a kőolaj felépítését, valamint az előfordulási helyeit is ismertetem, továbbá felvázolom a kőolaj és a makrogazdasági események összefüggéseit. A dolgozat harmadik részében a már leírt makrogazdasági folyamatok és a kőolaj árváltozásai segítségével elemzem

Szaúd-Arábia gazdaságát. A negyedik részben a tanulmány elvégzése után konklúziót vonok le a kőolaj befolyásoló hatásáról Szaúd-Arábia tekintetében.

Fontosnak tartom, hogy teljeskörű tájékozottságot szerezzek az olajipar gazdaságra gyakorolt hatásairól. A jelenlegi nagy probléma, a globális felmelegedés számos kérdést vet fel, amely megváltoztathatja a világ energia ellátottságát, azon belül a kőolaj kitermelését. A kőolaj nem csak környezeti kérdés, hanem biztonságpolitikai szempontból is érdemes megvizsgálni a témakört. Érdemes figyelemmel követni ezen témák alakulását, hiszen hatalmas hatással van a mindennapi életünkre is.

2. ENERGIAHORDOZÓK

Az energiának számos definíciója létezik, de általános értelemben véve a változtatásra való képességet jelenti, ami elengedhetetlen a szociális jóllét működéséhez. Előfordulhat potenciális, kinetikus, hő-, elektromos, kémiai, nukleáris vagy más különféle formákban. A legfőbb energiaforrás a Földön a Nap. A termodinamika főtétele szerint energiát létrehozni és elpusztítani nem lehet, csupán átalakítani.¹

Az energiahordozók olyan nyersanyagok, amelyekből az előbb említett különböző természetű energiát ki lehet nyerni. A hagyományos energiaiparhoz tartozik a kőolajipar, a gázipar, a villamosenergia-ipar, a szénipar és az atomenergia-ipar. Az új energiaipar a megújuló energiaiparra épül és magába foglalja az alternatív forrásokat, valamint a fenntartható alternatív üzemanyagok gyártását, egészen az értékesítéséig.²

Az energiahordozókat keletkezésük szerint két csoportra bonthatjuk: primer, illetve szekunder hordozókra. Az elsődleges, primer energiahordozók a nem megújuló energiaforrások, amelyek, ahogy a neve is jelzi, nem keletkeznek újra. Ezek az energiaforrások a természetben csak korlátozottan állnak a rendelkezésünkre. Az évmilliók alatt kialakult fosszilis energiahordozókat növényi, illetve állati maradványokból nyerik ki. Ebbe a csoportba tartozik elsősorban a kőolaj, szén és a földgáz. A másodlagos, vagyis a szekunder energiahordozók a megújuló energiaforrások. Ezeknek az energiahordozóknak a forrásuk korlátlan. A legjelentősebb megújuló energiaforrások a nap-, a szél- és a vízenergia.³ A másodlagos energiaforrásokat az energia tárolására, mozgatására, szállítására használják, egy könnyebben hozzáférhető formában. Az előbb említettek alapján az energiát létrehozni nem lehet, így a másodlagos energiaforrásokból való energia kinyerése a primer energiahordozók átalakításával történik.⁴

¹ T-es-t.hu. Energia. http://www.t-es-t.hu/termtud/atom/energia.htm?fbclid=IwAR074dJkS76ojR3dpcnHh935m7_-nOIGWCjB8yVEAo1ED1VCdKq0qbRhcKg Letöltve: 2020.03.22

² Eotvos.battanet. Energiahordozók (2013)

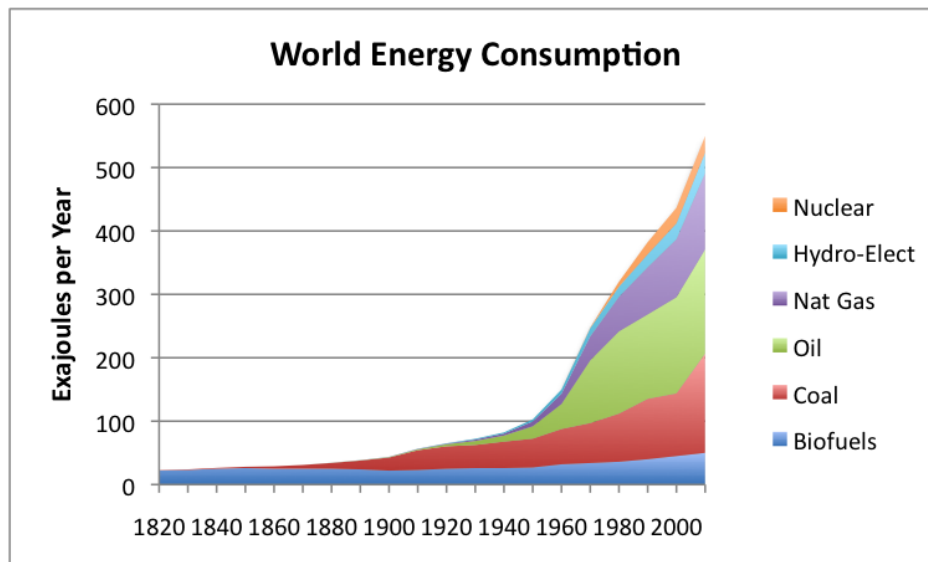
http://eotvos.battanet.hu/eotvos/files/pdf/ujsag%20blog%202013/Energiah_garamszegi_2013.pdf Letöltve: 2020.05.15

³ Electric Renewable Energy Systems (2016) sciencedirect.com/topics/engineering/energy-resources Letöltve: 2020.03.22.

⁴ Sulinet. Elsődleges és átalakított energiahordozók tulajdonságai

https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/szakkepzes/mezogazdasag/muszaki-alapismeretek/bevezetes/elsodleges-es-atalakitott-energiahordozok-tulajdonsagai?fbclid=IwAR0i8Esk-tQatzBhi3QAQqeM4kT6-Xn6OQ1KXjnVPA29RER_IH1q94eTUOE Letöltve: 2020.03.02

Az energiafelhasználás 4 főcsoportból áll: lakossági, kereskedelmi, közlekedési és ipari. A mai, kortárs társadalom mozgatórugója az energia, hiszen szükséges lakásaink fűtéséhez, hűtéséhez, a világításhoz, közlekedéshez, ipari tevékenységekhez stb. Az energiafelhasználás világszinten évről évre nagy mértékben nő.⁵

1. ábra: Globális Energia Fogyasztás (2012) (mértékegység: exajoule/év) Forrás:

<https://ourfinitemworld.com/2012/03/12/world-energy-consumption-since-1820-in-charts/> Letöltve: 2020.04.01.

Az áruk, szolgáltatások előállításához elengedhetetlen az energia, éppen ezért az energiaárak változása nagy mértékben befolyásolja a termékek árát, és inflációt generál. Az egyik legfontosabb diplomáciai kérdés, amely összekapcsolja nemzetközi szinten a piaci résztvevőket, az energiabiztonság.⁶

„A hagyományos energia előállítása és elosztása során a költségszerkezet általában nagy méretgazdaságosságot mutat. A nagy cégek lefedik a piac jelentős részét, ami meglehetősen koncentrált oligopóliumnak bizonyul. Bizonyos földrajzi területeken és szegmensekben monopólium is fennáll. Például egy ország elektromos hálózata általában monopólium. Bizonyos országokban csak egy cégnek engedélyezik az energiaforrások (olaj, földgáz, ...) importálását vagy exportálását.”⁷

Az energia kereskedelme a globalizált piacon történik, a két legfőbb alkotóelem az áram- és a gázpiac. Az energia ára a nemzetközi piacon megegyező, de a különböző regionális, nemzeti adózási szabályozások eltérést produkálhatnak az energiaárakban. Az energiakereslet a GDP-

⁵ The National Academic of Sciences, Engineering, Medicine. Energy. <http://needtoknow.nas.edu/energy/energy-use/> Letöltve: 2020.03.25.

⁶ Valentino Piana (2004-2009) Energy. <http://www.economicwebinstitute.org/glossary/energy.htm> Letöltve: 2020.03.25.

⁷ Valentino Piana (2004-2009) Energy. <http://www.economicwebinstitute.org/glossary/energy.htm> Letöltve: 2020.03.25.

vel arányos, ez az arány pedig az adott ország infrastruktúrájától és gazdasági szerkezetétől függ. Egy magasabb GDP-vel rendelkező ország energiafelhasználása nagyobb lesz, mint egy kevésbé fejlett országé. Azonban figyelembe kell vennünk az adott ország gazdasági szerkezetét is, hiszen a kevésbé energiatenzív ágazatok nem igényelnek annyi energiát.⁸

2.1. Kőolaj

A fosszilis energiaforrások közül az egyik legnagyobb mértékben kitermelt energiahordozó a kőolaj. „A kőolaj (más néven ásványolaj) szerves eredetű ásvány: elhalt tengeri egysejtű élőlények (növények és állatok) és planktonok anaerob (levegőtől elzárt) bomlásterméke.

Fő összetevői folyékony halmazállapotú szénhidrogének, de lelőhelyén, annak földrajzi helyzetétől függően oldatban, nyomás alatt gáznemű, valamint szilárd halmazállapotú szénhidrogéneket is tartalmazhat kisebb-nagyobb mennyiségben. Mivel a kőolaj ezeknek a vegyületeknek a komplex elegye, alkotórészei közé kell sorolnunk a szénhidrogéneknek (a kőolajban kisebb mennyiségben található) számos kénnel, nitrogénnel, oxigénnel (és egyéb kémiai elemekkel) képzett vegyületeit is. Ezeken kívül vizet és szilárd ásványi szennyezőanyagokat is tartalmaz.

A kőolaj viszonylag magas fajlagos energiatartalma, könnyű kitermelése, szállítása, tárolása és alkalmazhatósága miatt az egyik legfontosabb, legszélesebb körben alkalmazott ásványi erőforrásunkká vált.”⁹

Eleinte a kőolajat világítás céljából használták petróleum formájában, amit a kőolaj lepárlásával nyertek ki, majd a belsőégésű motorok megjelenésével intenzív növekedés kezdődött az olajiparban.¹⁰

A képződött szénhidrogén a kialakulási helyétől általában eltávolodik, addig amíg a megfelelő geológiai alakzat közé nem kerül, amit kőolajcsapdának nevezünk. Ezeket a kőolajcsapdákat nevezzük kőolajtelepnek. A kőolaj számos helyen előfordul a világon, de a legnagyobb telepek a kontinentális táblák felgyűrődésénél, mint például a Volga-Urál vidéki, arab-szaharai, észak-

⁸ Valentino Piana (2004-2009) Energy. <http://www.economicwebinstitute.org/glossary/energy.htm> Letöltve: 2020.03.25.

⁹ Holló András, Krár Márton (2014) Szénhidrogénipari Technológia <http://kemia.apaczai.elte.hu/diakjainknak/10/csoportmunka/3-csoport/Forrasok/technologiak.pdf> Letöltve: 2020.03.25.

¹⁰ PTE Fizikai Intézet; Környezetfizika I. 8. Kőolajtermelés, felhasználás fizikája; 2011-12, NB <http://www.physics.ttk.pte.hu/pages/munkatarsak/nemetb/KorFiz-I-8-koolaj.pdf> Letöltve: 2020.03.25.

amerikai tábláknál találhatóak. Jelentős méretű lelőhelyek vannak a „Perzsa-öbölben, Szaúd-Arábiában, Észak-Afrikában, és Szibériában, továbbá, Nigériában, Venezuelában, Indonéziában, Mexikóban, Alaszkában, az Északi-tengeren.”¹¹A felsoroltak közül_Szaúd-Arábia rendelkezik a legnagyobb kőolaj lelőhellyel.

A selfeknek nevezett kontinentális talapzatok is jónak bizonyulnak, mint például Anglia, Norvégia, Vietnám. Ezeket mindössze 200-300 méter mély tenger borítja.

A szakemberek újabb és újabb lelőhelyek után kutatnak, melyek azonban már egyre kevésbé rendelkeznek kedvező adottságokkal. Ezek a területek jellemzően mélyen helyezkednek el, megközelíthetőségük nehézséggel jár, ami extra költségeket von maga után. Ilyenek például a fagyos sarkkörü övezetek vagy trópusi területek.

Ritka, hogy a kőolaj a kitermelés helyén kerüljön felhasználásra, általában el kell juttatni a fogyasztóhoz, valamelyik ország kőolaj-finomítójába. Ez többféle szállítási móddal történhet, ezek közül a tankerhajókkal történő vízi szállítás költségei a legkedvezőbbek. Ezen kívül a szállítás történhet még csővezetékeken keresztül, mint például az Oroszországból induló, több mint négyezer kilométeres Barátság csővezeték, valamint vasúti, illetve közúti szállítással.¹²

1960-ban megalakult az OPEC, Olaj Exportáló Országok Szervezete (Organisation of Petroleum Exporting Countries). Az öt alapító tag, Irak, Irán, Kuvait, Szaúd-Arábia és Venezuela később további 9 országgal bővült. A szervezet célja az volt, hogy a tagországok olajpolitikáját irányítsa, egységesítse és ezzel stabilizálni tudja az olajárakat az olajpiacon, hogy a fogyasztók számára egy gazdaságos és egyben kiszámítható olajellátás jöjjön létre, a termelők számára egy egyenletes bevételt, valamint a tőkebefektetők számára egy megfelelő megtérülést biztosítson. 2019-es adatok szerint a világ olajkitermelésének 44 százalékát biztosítja az OPEC és a világ olajtartalékainak közel 80 százaléka található a tagországok területén. Döntéseinek jelentős hatása van a nemzetközi olajárak alakulására.¹³

¹¹ Dr. Német Béla (2012) Kőolajtermelés, felhasználás fizikája. PTE Fizikai Intézet.

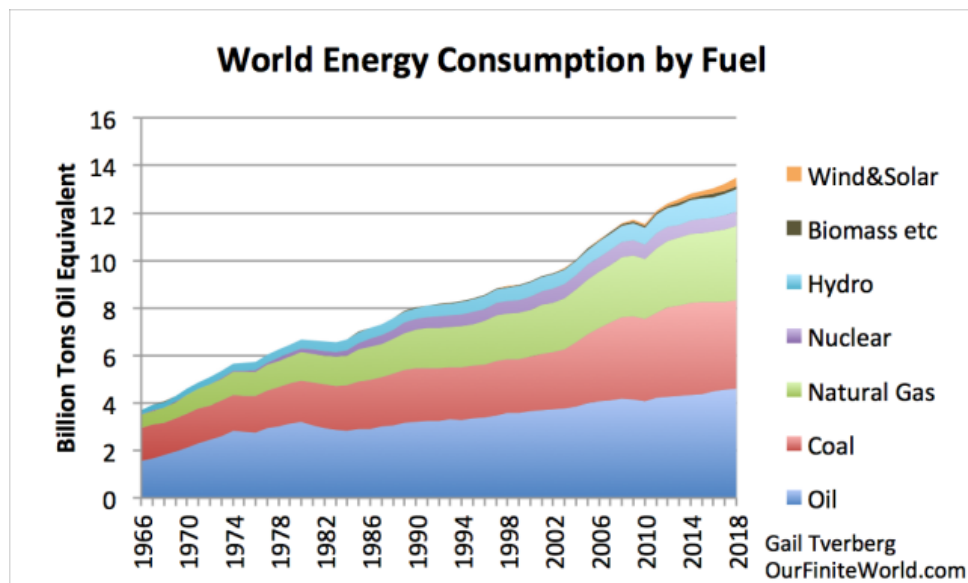
<http://www.physics.ttk.pte.hu/pages/munkatarsak/nemetb/KorFiz-I-8-koolaj.pdf> Letöltve: 2020.03.25.

¹² Dr. Német Béla (2012) Kőolajtermelés, felhasználás fizikája. PTE Fizikai Intézet.
<http://www.physics.ttk.pte.hu/pages/munkatarsak/nemetb/KorFiz-I-8-koolaj.pdf> Letöltve: 2020.03.25.

¹³ Selján Péter (2017) Szaúd-Arábia és Irán a Kőolaj-exportáló Országok Szervezetében – Az új OPEC-megállapodás. Nemzet és Biztonság 2017/1. szám 32. oldal

2.2. Az olaj, mint gazdasági fegyver

Az olaj az iparosodott nemzetek gazdaságának nagyon fontos eleme. Az olaj az 1950-es évek közepe óta vált a világ legfontosabb energiaforrássá. Termékei hozzájárulnak a modern társadalom fenntartásához, elsősorban energiát szolgáltatnak az ipar számára, hűszigetelnek otthonokat, és üzemanyagot biztosítanak járművekhez és repülőgépekhez áruk és személyek szállítására az egész világon. Mint, ahogy az alábbi ábrán is látható az olaj fogyasztás jelentős mértékben növekedett 1965 óta és még mai napig is a legjelentősebb energiaforrás.

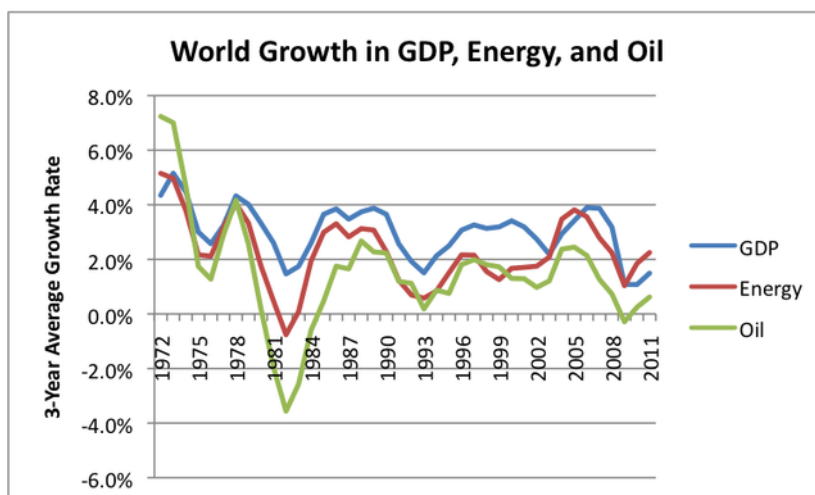

2. Ábra: Globális Olaj Fogyasztás (1968-2018) - milliárd tonna olajekvivalens

Forrás: <https://alfinnextlevel.wordpress.com/2019/10/04/without-fossil-fuels-modern-civilisation-is-impossible/>

Letöltve: 2020.05.13.

A nagy kőolajtartalékokkal rendelkező országok (arab országok, USA, Oroszország) előkelő szerepet töltenek be a világgazdaságban. Az alábbi diagramon is pontosan látható az összefüggés az olajtermelés és a GDP között.

3. Ábra: A globális GDP az olaj és az energia éves változása 1972 és 2011 között

Forrás: <https://gailtheactuary.files.wordpress.com/2013/01/world-growth-in-gdp-energy-and-oil.png> Letöltve: 2020.05.13.

A vállalkozások, amelyek a kőolajra támaszkodva végzik a tevékenységüket, értelemszerűen nagymértékben függenek tőle. Ennek az árucikknek a fontossága óriási pénzügyi kereskedelmi piacot hoz létre az olaj és olajszármazékok, határidős és opciós ügyletek számára.

„A kőolaj ára valójában a határidős piacon van beárzva. Az olaj határidős szerződés, kötelező érvényű megállapodás, amely feljogosítja a személyt arra, hogy a jövőben egy előre meghatározott áron és egy előre meghatározott időpontban vásároljon olajat. Határidős szerződés alapján mind a vevő, mind az eladó köteles a megadott napon teljesíteni az ügyletet.”¹⁴

Az olaj árának ingadozása miatt, azok a végfelhasználók, mint például a légitársaságok, amelyek ki vannak téve a nagymértékű árfolyamváltozásoknak, határidős és opciós ügyleteket használnak ezek kivédésére, a felmerülő kockázatok kezelése érdekében. A spekulánsok ezeket a várható árváltozásokat próbálják kihasználni nyereség szerzése céljából, a piaci előrejelzések alapján, vagy annak irányításába akarnak beleszólni.¹⁵ A kőolajat a beszerzése alapján árazzák be, ami referenciaérték alapján történik az API (American Petroleum Institute) gravitációtól függően, ami a termék sűrűségét mutatja. Általában 15 és 45 fok közé esik a kőolaj API értéke. Minél magasabb az API által kimutatott érték, annál alacsonyabb sűrűségű a kőolaj.¹⁶

¹⁴ Paul Kosakowski (2020) What Determines Oil Prices? <https://www.investopedia.com/articles/economics/08/determining-oil-prices.asp> Letöltve: 2020.03.26.

¹⁵ Prableen Bajpai (2020) Top Factors That Affect the Price of Oil.

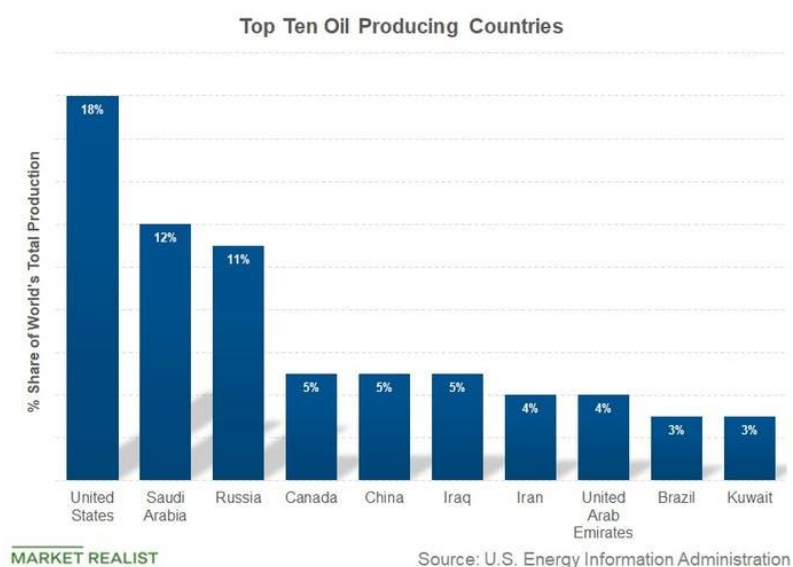
<https://www.investopedia.com/articles/investing/072515/top-factors-reports-affect-price-oil.asp> Letöltve: 2020.03.26.

¹⁶ McKinsey & Company. Energy Insights. <https://www.mckinseyenergyinsights.com/resources/refinery-reference-desk/api-gravity/> Letöltve: 2020.03.26.

Az OPEC (Kőolaj Exportáló Országok Szervezete) tagországai együttesen határozzák meg az árakat a kőolajtermelés csökkentése vagy növelése révén. Az OPEC piaci szerepe lényegesen gyengült, de döntései továbbra is befolyásoló erővel bírnak. „Az OPEC minden egyes lépését a kormányok, az olajipari társaságok, a spekulánsok, a fedezeti ügynökök, a befektetők, a kereskedők, a politikai döntéshozók és a fogyasztók figyelik.”¹⁷ Az OPEC döntéseit jellemzően a társadalmi, gazdasági és földrajzi fejlemények határozzák meg. Számos nagyobb olajtermelő ország politikailag instabil vagy nem felel meg a nyugati normáknak. Azon országok, akiknél felmerül a terrorizmus vagy a nemzetközi törvények megszegése, szankciókban részesülnek az ENSZ vagy az Egyesült Államok által.

A kőolaj árfolyamát leginkább bizonyos intézmények által kiadott heti vagy havi jelentések mozgatják, amelyek a beruházásokról, árakról, tároló kapacitásokról, valamint a várható termelésről szólnak. Ilyen jelentéseket ad ki havonta az OPEC, hetente az IEA (a Nemzetközi Energiaügynökség), az API (Amerikai Ásványolaj Intézet) és az EIA (Egyesült Államok Energiainformációs Igazgatósága).

Úgy, mint a kutatási és termelési (E&P) költségek, az időjárási viszontagságok, beruházások és az új technológiák megjelenése egyaránt befolyásolhatja a világ kőolajellátását. Jól szemlélteti ezt az Egyesült Államok példája, amely egy technológiai újítás révén képessé vált kinyerni kőzetekből az olajat, amit palaolajnak nevezünk. Ennek az új technológiának köszönhetően az Egyesült Államok a világ legnagyobb olajtermelője és fő olajforrása lett 2018-ban.¹⁸

¹⁷ Prableen Bajpai (2020) To Factors That Affect the Price of Oil. <https://www.investopedia.com/articles/investing/072515/top-factors-reports-affect-price-oil.asp> Letöltve: 2020.04.05.

¹⁸ Prableen Bajpai (2020) To Factors That Affect the Price of Oil. <https://www.investopedia.com/articles/investing/072515/top-factors-reports-affect-price-oil.asp> Letöltve: 2020.04.05.

4. Ábra: Top 10 olajtermelő ország 2018-ban az EAI adatai szerint
Forrás: <https://marketrealist.com/2019/04/the-worlds-top-oil-producing-countries/> Letöltve:
2020.04.05.

Az rendelkezésre álló energiaforrásokból származó profit nagymértékben függ a készlet nagyságától, a tároló földrajzi elhelyezkedésétől, illetve a termelési módszertől. Ezekről a tényezőktől függően megbecsülhető a termelési költség és a várható eredmény. A kitermelést azonban előmozdíthatja, illetve gátolhatja az ország ezen iparágát érintő adópolitikája, mint például a termelési adó. Az olaj világpiaci ára is nagy mértékben befolyásolja a kitermelést, hiszen az alacsony ár következményeképpen a munkabérek kifizetése is nehézségekbe ütközhet, ami a humán erőforrások megreformálásához, hosszabb távon pedig a kitermelés felfüggesztéséhez is vezethet.

A kőolaj világpiaci árát azonban számos más tényező is befolyásolja mind hosszú, mind rövid távon. Esetenként előfordulhat jelentős amplitúdójú változás is. A kőolaj árváltozásai hátterében egyéb gazdasági, politikai események vagy katonai érdekek is állhatnak. A katonai konfliktus idején az aktuális kereslet-kínálati viszony eldeformálódik. A katonai intervenciók során megsérül a logisztikai rendszer, az olaj tárolóegységeit támadás érheti, ami a kitermelés nagyságát csökkenti, azonban az olaj árát növeli. A keresleti-kínálat megbomlása rendszerint a fejlődő országok dinamikus importigényének növekedésével jár együtt, mivel a fejlődő országok népességének növekedése intenzívebb, a növekvő népesség pedig növekvő energiaigénnyel párosul.¹⁹

Az olaj árának változása lehet közvetlen és közvetett hatású.²⁰ Az olajár növekedése negatív hatással van a GDP-re, mert így csökken a háztartások elkölthető jövedelme, illetve nőnek a vállalatok költségei.²¹ A vállalatok növekvő termelési költsége inflációt okoznak, míg ez a háztartásoknál dezinfláció formájában jelentkezik.²² Az olaj és az infláció között szoros kapcsolat van, mert az olaj jelentős mértékben hozzájárul a gazdaság működéséhez, mivel szinte minden területen megjelenik, mint például a házak fűtésénél vagy a szállításban. Így, ha az olaj ára emelkedik, közvetve hatással lesz a végső termék árára, mivel ennek költségei is emelkedni fognak. Erre jó példa a műanyagipari vállalatok, mivel az olajár emelkedésével a

¹⁹ Lakatos István: A kőolaj és földgáz termelésének és felhasználásának perspektívája a XXI. Században. In.: ME Alkalmazott Földtudományi Kutatóintézet Miskolc-Egyetemváros http://netrix.mta.nsd.sztaki.hu/data/cikk/12/90/28/cikk_129028/28LakatosOlajgaz.pdf (25-30. oldal) Letöltve: 2020.04.06.

²⁰ Alquist, R. - Kilian, L. (2010): What do we learn from the price of crude oil futures? *Journal of Applied Econometrics*. 25. évf. 4. sz. 539-573. old.

²¹ Rotemberg, J. J. - Woodford, M. (1996): Imperfect Competition and the Effects of Energy Price Increases on Economic Activity. *Journal of Money, Credit and Banking*. 28. évf. 4. sz. 549-577. old.

²² Atkeson, A. - Kehoe, P. J. (1999): Models of Energy Use: Putty-Putty Versus Putty-Clay. *American Economic Review*. 89. évf. 4. sz. 1028-1043. old.

műanyag előállítás plusz költségekkel jár, így a felmerülő költségek fedezésére a vállalat ezeknek egy részét a fogyasztóra fogja hárítani, így az árak megemelésevel inflációt generál.²³ Az előbb említett elkölthető jövedelem csökkenésének hatására a háztartások kereslete az egyéb javak iránt is csökken.

Az egyik közvetlen hatása az olajár emelkedésének tehát a GDP csökkenése. A kőolaj árának csökkenése viszont csökkenti az üzemanyag árát, csökkenti a termelési költségeket, így az üzleti tevékenységek költségeit is csökkenti.

3. KŐOLAJ HATÁSA SZAÚD-ARÁBIA GAZDASÁGÁRA ÉS POLITIKÁJÁRA

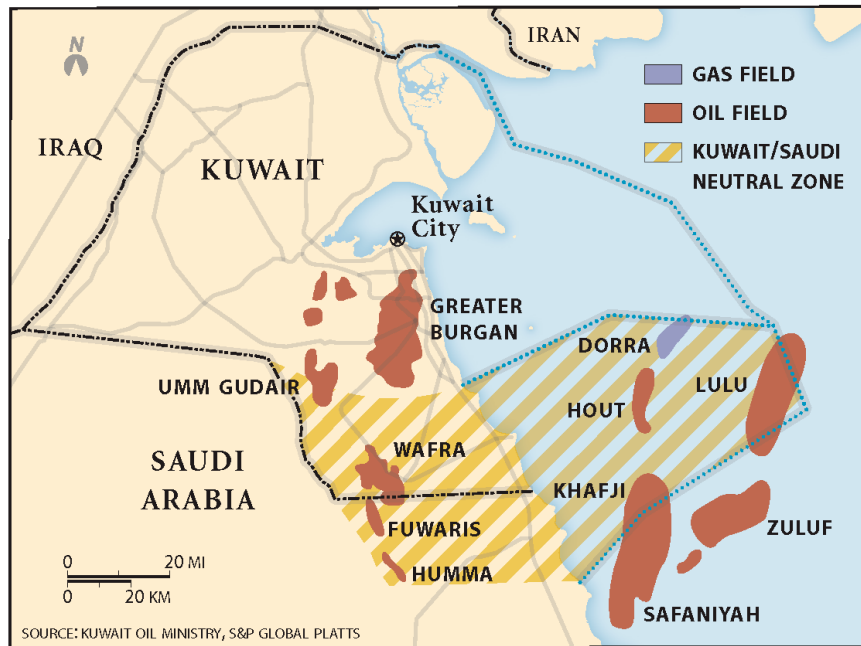
3.1. Szaúd-Arábia jellemzése

Szaúd-Arábia a Közel-Keleten, Ázsiában található 2 millió négyzetkilométeres kiterjedésű ország, amely az Arab-félsziget négy-ötödét teszi ki. Nevét a jelenleg is hatalmon levő dinasztia első uralkodójáról kapta, Abdul-Aziz ibn Szaúd-ról, aki Nedzsd és Hidzsáz egyesítésével létrehozta a mai Szaúd-Arábiát. Területét sivatagok, félsivatagok alkotják. Lakossága 33 millió főre tehető, amelynek 90%-a arab, a másik 10%-ot dél-ázsiai származásúak teszik ki, de emellett egyre jelentősebb a külföldi munkavállalók száma is. A hivatalos nyelv az arab.²⁴ Fővárosa Rijád. Északról Kuvait, Irak, Jordánia határolja, kelet felől Katar és az Egyesült Arab Emírségek, délkelet felől pedig Ománnal és Jemennel szomszédos. A határviták több országgal, mint például Jemennel és Katarral 2001-ben megoldódtak, azonban az Egyesült Arab Emírségekkel máig tisztázatlan a határvonal és több-kevesebb konfliktus is jellemzi azt a területet. Az 5700 négyzetkilométeres területet, mely az Öböl partja mentén található semleges övezetnek tekintették 1969-ig, amikor politikai megállapodás született a terület felosztásáról, amely kimondta, hogy a területet fele-fele arányban osszák fel, az olajkitermelést pedig egyenlően.²⁵

²³ Paul Kosakowski (2020) What Deetermines Oil Prices?
<https://www.investopedia.com/ask/answers/06/oilpricesinflation.asp> Letöltve: 2020.04.06.

²⁴ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Sza%C3%BAd-Ar%C3%A1bia>

²⁵ William L. Ochsenwald, Harry St. John Bridger Philby, Joshua Teitelbaum: Saudi Arabia. 2020 Encyclopædia Britannica, Inc. <https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia> Letöltve: 2020.04.07.

5. ábra: Szaúd-Arábia és Kuwait semleges zóna. Forrás: <https://agsiw.org/protracted-negotiations-yield-solution-to-saudi-kuwaiti-neutral-zone-dispute/> Kuwait Oil Ministry, S&P Global Platts, Letöltve: 2020.05.13.

Az állampolgárok 100%-a muszlim vallású, mivel a törvény kimondja, hogy az országban az egyetlen vallás a muszlim lehet. A népesség 93%-a szunnita, mely az iszlám vallás legnagyobb ága, a másik 7%-ot a síiták képviselik.²⁶

A Vörös-tenger mentén fekszik Hejaz régió, amely az iszlám vallás bölcsője. Ebben a régióban találhatóak a nagy vallási jelentőséggel bíró városok, Mekka és Medina.²⁷

Államformáját tekintve Szaúd-Arábia abszolút monarchia. Alkotmány, illetve kormány hiányában az uralkodó dinasztia van hatalmon. Az uralkodás joga férfiágon öröklődik. A kormányzást csak az iszlám szentkönyv, a Korán, és az iszlám jogrend, a saríja koordinálja. Jó néhány kísérlet volt az abszolút monarchia megreformálására. A cél az ország demokratikusabbá válása volt, de eredménytelennek minősültek. 1992-ben a király kiadta a kormányzati alaptörvényt, amely a polgárok felelősségét és jogait rögzíti. A király alatt összpontosulnak a törvényhozói, végrehajtó és igazságügyi funkciók, és ő tölti be az elnök szerepét a Miniszterek Tanácsában. A tanács felelősségi körébe tartozik a kül- és belpolitika, az egészségügy, a védelem, a pénzügy és az oktatás.²⁸ A király elküldheti, illetve

²⁶ Ország tanulmány a „GINOP-1.1.2-VEKOP-17-2018-00001 azonosító számú „Országos Vállalkozói Mentorprogram” projekthez. Készítette: Magyar Vállalkozásfejlesztők Országos Szövetsége. 4. old.

²⁷ William L. Ochsenwald, Harry St. John Bridger Philby, Joshua Teitelbaum: Saudi Arabia. 2020 Encyclopædia Britannica, Inc. <https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia> Letöltve: 2020.04.07.

²⁸ William L. Ochsenwald, Harry St. John Bridger Philby, Joshua Teitelbaum: Saudi Arabia. 2020 Encyclopædia Britannica, Inc. <https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia/Government-and-society> Letöltve: 2020.04.07.

megválaszthatja a Tanácsok tagjait. 1993-ban egy új Tanácsot hoztak létre. Az új jogalkotó testület neve a Tanácsadó Tanács. „A Konzultatív Tanács hatalommal rendelkezik jogszabálytervezet készítésére, és a Miniszterek Tanáccsal együtt elősegíti azt a király jóváhagyására.”²⁹ A politikai döntéseiket ezen Tanácsok konzultálásával hozzák meg. Ugyanakkor figyelembe veszik a fontos vallási vezetők „ulama” és a törzsi vezetők, a sejkek véleményét is.

Az országot 13 közigazgatási egység alkotja, amelyeken belül több kerület lett létrehozva. A közigazgatási egységek élére általában a királyi családból jelölnek ki és választanak embereket. Ezek az emberek felelnek a régiók pénzügyeiért, a mezőgazdaságáért és az önkormányzatokért, egészségügyéért, az oktatásáért. A konzultációs elv ezen szinten is működik.

Az igazságszolgáltatás a saríja alapján történik. A saríja egy vallási jogrendszer, amely az Isten által meghatározott normákat, viselkedési formákat tartalmazza. Az iszlám kultúra alapja. Szaúd-Arábia híres a kemény igazságszolgáltatási rendszeréről. A nyilvános lefejezések, végtagcsönkítések szerves részét képezik a büntetés alkalmazásának.

1970-ben létrejött az Igazságügyi Minisztérium, melynek munkásságát a Legfelsőbb Bírói Tanács segíti. A modern kultúra megjelenésével újabb rendeleteket kellett a királynak kiadnia, amelyek például a közúti szabálysértésekre és balesetekre terjednek ki, mivel erre a hagyományos jogrendszer nem ad útmutatást. Később ezek közigazgatási törvényekké nőttek ki magukat.

A politikai életben kevés állampolgár vesz részt. Politikai pártok nincsenek, ezzel együtt választások sem. A nőknek 2011-től joguk van képviselőnek jelöltetni magukat. Mivel egy abszolút monarchikus berendezkedésről beszélünk, a jogalkotás többnyire a királyi család tagjainak kezében összpontosul. A társadalma hierarchikus, törzsekből épül fel. A törzsi identitás a mai napig erős, ezért a sejkek nagy befolyással vannak a nemzeti eseményekre. Sok törzs alkotja a nemzetet, de csak pár törzsfő áll a hierarchia legfelső fokán.

Az ország erősen militarizált. A hadsereg a teljes katonai erő mintegy háromötödét adja.³⁰

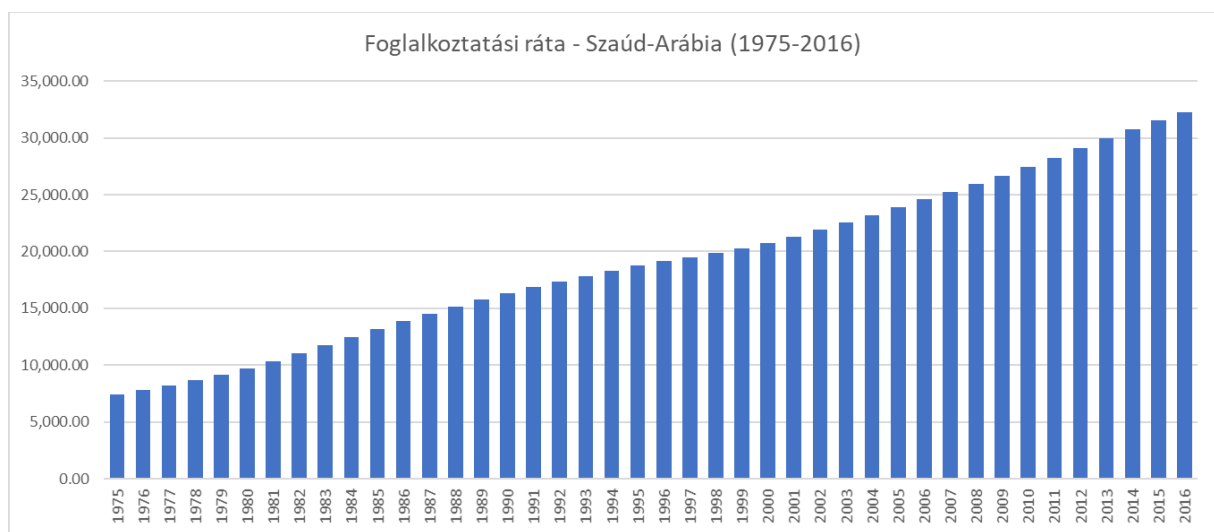
²⁹ William L. Ochsenwald, Harry St. John Bridger Philby, Joshua Teitelbaum: Saudi Arabia. 2020 Encyclopædia Britannica, Inc. <https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia/Government-and-society> Letöltve: 2020.04.07.

³⁰ William L. Ochsenwald, Harry St. John Bridger Philby, Joshua Teitelbaum: Saudi Arabia. 2020 Encyclopædia Britannica, Inc. <https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia/Government-and-society> Letöltve: 2020.04.07.

3.2. Szaúd-Arábia gazdasági jellemzése

Kőolajipar

„Szaúd-Arábia a Közel-Kelet legnagyobb gazdasága és a régió leggazdagabb arab országa. A hatóságok által végrehajtott nagyszabású közmunka politikája, valamint a közvetlen külföldi befektetések és a bank- és pénzügyi rendszer stabilitása lehetővé tette az ország számára, hogy a regionális gazdaság első számú és a világ egyik legnagyobb gazdasági szereplőjévé váljon. Szaúd-Arábia gazdasága azonban szinte teljes egészében olajra épül, a GDP növekedése szorosan kapcsolódik a reál olajnövekedéshez”³¹

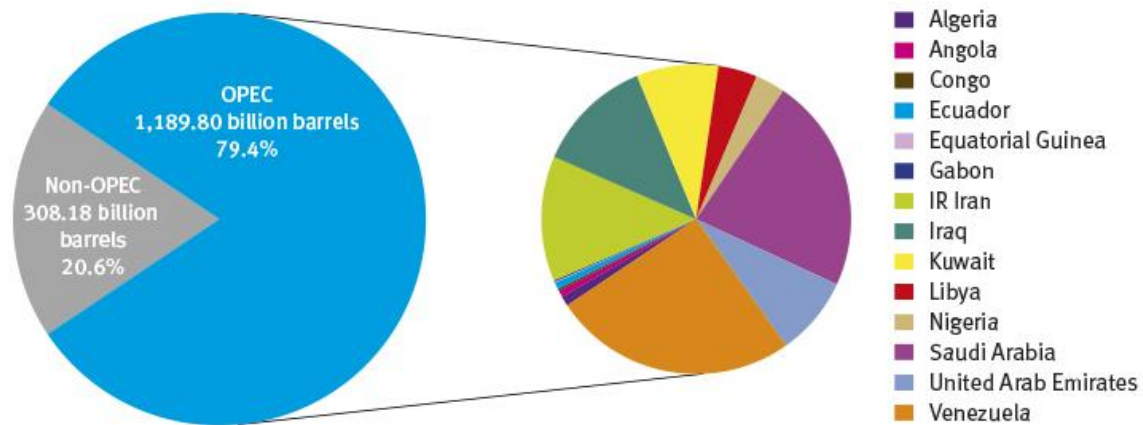
6. ábra: Europa. eu.: Saját ábra. Forrás: <https://ec.europa.eu/> Letöltve: 2020.05.10.

Az olaj felfedezése nagy hatással volt a gazdaság szerkezetére. Az első kőolaj finomítót 1945-ben nyitották meg Ras Tanurában. A második világháború után az olaj iránti növekvő kereslet motiválta az országot, hogy az olajiparát fejlessze. Szaúd-Arábia nemzetközi befolyása a hatalmas kőolaj tartalékainak köszönhető. Az 1970-es évektől kezdve az ország hatalmas bevételekre tett szert a kőolaj exportálásából. Az így befolyt tőkét pedig az ország gazdaságának egyéb területeinek modernizálására fordították. Mint ahogyan az az ábrán is látható, az állam

³¹ Nordea (2016) Saudi Arabia: Economic and Political Overview. Export Enterprises. <https://www.nordeatrade.com/en/explore-new-market/saudi-arabia/economical-context> Letöltve: 2020.04.08.

infrastrukturális beruházásai nagymértékben lecsökkentették a munkanélküliséget. 1976-tól a napjainkig a világ egyik legnagyobb kőolaj kitermelő országává nőtte ki magát.³²

OPEC share of world crude oil reserves, 2018

OPEC proven crude oil reserves, at end 2018 (billion barrels, OPEC share)

Venezuela	302.81	25.5%	Kuwait	101.50	8.5%	Algeria	12.20	1.0%	Gabon	2.00	0.2%
Saudi Arabia	267.03	22.4%	UAE	97.80	8.2%	Ecuador	8.27	0.7%	Equatorial Guinea	1.10	0.1%
IR Iran	155.60	13.1%	Libya	48.36	4.1%	Angola	8.16	0.7%			
Iraq	145.02	12.2%	Nigeria	36.97	3.1%	Congo	2.98	0.3%			

Source: OPEC Annual Statistical Bulletin 2019.

7. ábra Opec országok kőolaj tartalékai (2018) Forrás:

https://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm?fbclid=IwAR12dY1DSKiiPjexHdujKM12dPyME1baCLDjYZAVtvYQAI9hCQzHXXSdTeE Letöltve: 2020. 03.30.

Az OPEC által közölt 2018-as adatok szerint a világ kőolajtartalékának közel 80%-a az OPEC országokban, ezen belül is a 64%-a Közel-Keleten található. Szaúd-Arábia vezető szerepet tölt be, hiszen Venezuela után a második helyen áll a kőolajtartalékok viszonylatában.

A kőolajból származó bevételek teszik ki Szaúd-Arábia GDP-jének 45%-át, az állami bevételek 85%-át és a teljes exportbevételének 95%-át a 2017-es adatok szerint.³³

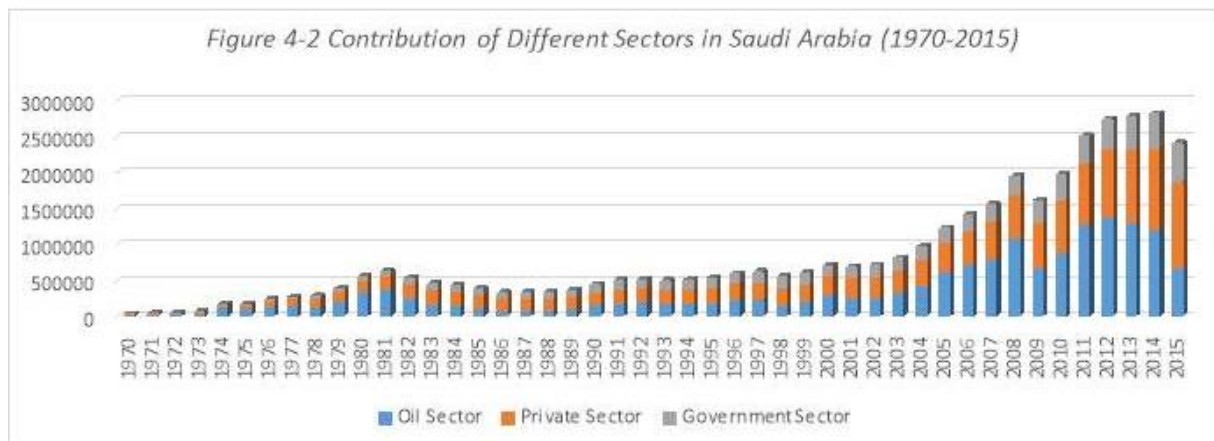
Az olaj változó világpiaci ára indokoltá tette a kormány számára, hogy az olaj alapú gazdaságot diverzifikáltabbá tegye. Ennek hátterében különböző okok állnak. A gazdaság nagy mértékű kitettségét akarták csökkenteni az olajpiac volatilitásától, és egyéb bizonytalan körülményeitől.

³² William L. Ochsenwald, Harry St. John Bridger Philby, Joshua Teitelbaum: Saudi Arabia. 2020 Encyclopædia Britannica, Inc. <https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia/Economy> Letöltve: 2020.04.07.

³³ Ország tanulmány. Magyar Vállalkozásfejlesztők Országos Szövetsége. 2019. 03. 08. 7.old.

A magánszektor fejlesztése újabb munkahelyek teremtésével jár, amelyre nagy szükség van egy fiatal, és növekvő létszámú társadalomban. A fenntartható fejlődés szempontjából is kulcsfontosságú, hogy a gazdaság több szektora is fejlett legyen. A gazdasági tevékenységek, csak úgy, mint a politikai, a királyi dinasztia ellenőrzése alatt áll. A kormány ezért az ipari és gazdasági fejlődésben nagy szerepet játszik.³⁴

Az erre a célra létrehozott szervezet, a Gazdasági és Tervezési Minisztérium gazdasági és társadalmi fejlődési programokat határoz meg. Ezek a programok az úgynevezett ötéves tervek, amelyek az 1970-es évektől a mai napig tartanak. Céljuk, hogy az egyoldalú, olajalapú gazdaságot más ágazatokkal is fejlessze, ideértve az ipari, a mezőgazdasági és más ágazatok bővítését is.

8. ábra: Szaúd-Arábia különböző szektorainak megoszlása (1970-2015), OPEC Letöltve: 2020.04.05.

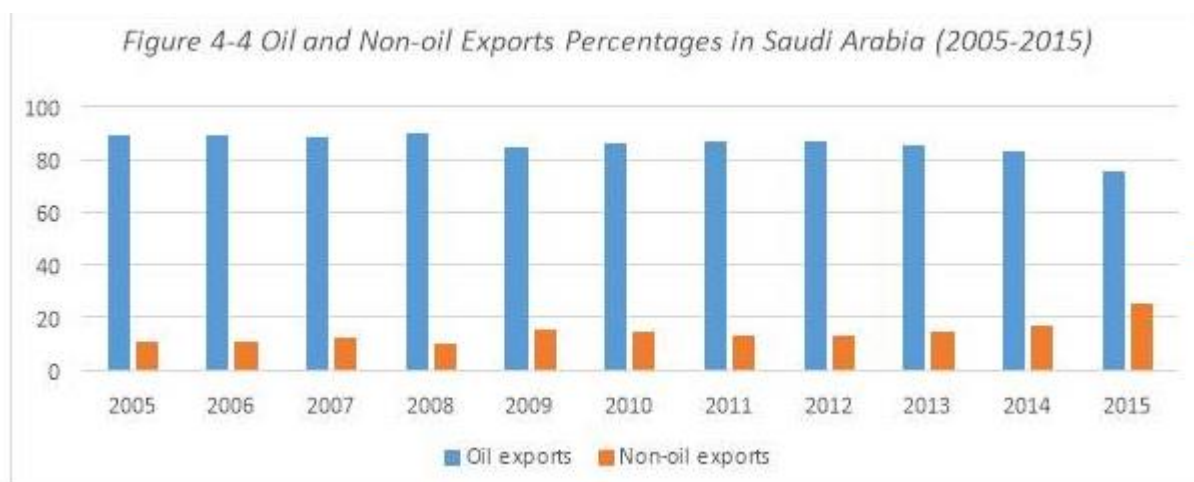
Az ipar bővítését két részre bontották. Az egyik az olajipari, a másik pedig a nem olajipari szektor. A fenti ábrán, mely Szaúd-Arábia különböző szektorainak megoszlását mutatja, látható, hogy az olaj szektor mellett a magán és állami szektor hozzájárulása az állami bevételekhez jelentősen megnövekedett.

1985-re a hangsúly az infrastrukturális fejlesztésekről a gazdasági források diverzifikálására helyeződött. Ennek keretében az első Nemzeti Fejlesztési Terv (National Development Plan) 1970-1974 közötti időszakra vonatkozott. A terv célja a források felhasználásának és elosztásának fejlesztése volt az infrastrukturális beruházások tekintetében. A második és

³⁴ Ország tanulmány a „GINOP-1.1.2-VEKOP-17-2018-00001 azonosító számú „Országos Vállalkozói Mentorprogram” projekthez. (2019) Készítette: Magyar Vállalkozásfejlesztők Országos Szövetsége.

harmadik Fejlesztési Tervben (1975-1979), (1980-1984) a kormány terveket indított a közlekedés, az elektromosság, a víz, a lakhatás és a humán erőforrások fejlesztésének céljából.³⁵

A negyedik (1985-89), ötödik (1990-94), hatodik (1995-99) és hetedik (2000-04) az addig fejletlen magánszektor fejlesztésére irányult. A nyolcadik fejlesztési terv (2005-2009) célja pedig a külföldi és belföldi beruházások ösztönzése, valamint az emberi erőforrások fejlesztése volt. Ezen tervek hatására az ország gazdasága szignifikáns átalakuláson ment keresztül. Az 1970–1995 közötti 25 évben a nem olajipari ágazat GDP-aránya 46%-ról alig több mint 70% -ra nőtt, 125,1 milliárd dollárra, ami a jelenlegi árakon 8,6 százalékos növekedési rátát jelent. 2002-re a GDP elérte a 186 milliárd dollárt.

9. ábra: SAMA: 2016. évi statisztika. Az olaj és a nem olajipari export százalékos megoszlása Szaúd-Arábiában (2005-2015)

Mint ahogy a grafikonon is jól látható 2005-2015 között, az olajipari export csökkenő, vagy stagnáló tendenciát mutat, míg a nem olajipari export növekvő irányt vett. Ez a változás leginkább a nyolcadik Nemzeti Fejlesztési Tervnek köszönhető.

Az ország gazdaságpolitikáját a Pénzügy Minisztérium, a fiskális politikáját pedig az Arab Monetáris Ügynökség (SAMA) felügyeli. A magánszektor továbbfejlesztésének érdekében további öt hitelintézet került megalapításra, amelyek lehetőséget nyújtanak a szaúdi polgárok számára, hogy részt vegyenek a piaci versenyben. A hitelintézetek kedvező kölcsönöket kínálnak a polgárok számára a mezőgazdasági, ipari és építőipari fejlesztési projekteknél való részvételre. Az első ilyen kamatmentes kölcsönt 1974-ben hozta létre a Szaúdi Fejlesztési Alap

³⁵ Wafa Al-Rushaid (2010) Country Studies – Saudi Arabia. United Nations Development Programme. <http://web.undp.org/evaluation/documents/thematic/cd/Saudi-Arabia.pdf> Letöltve: 2020. 04.08.

(SIDF). A gazdaság további diverzifikáltságának érdekében 1976-ban létrehozták a Saudi Basic Industries Corporation (Sabic) céget.³⁶ Ez egy multinacionális szaúdi vegyipari cég, amely az Aramco leányvállalata. Az Aramco is egy szaúd-arábiai multinacionális kőolaj- és földgáz-kitermeléssel, -feldolgozással és -kereskedelemmel foglalkozó vállalat, amelynek a székhelye Dahran. Ez az egyik legnagyobb bevételű cég a világon. Az Aramco rendelkezik a második legnagyobb kőolaj készlettel a világon.³⁷

Míg eredetileg a Sabic célja a kőolajjal kapcsolatos gazdasági ágazatok fejlesztése volt, napjainkra a Sabiccal kapcsolatban álló gyártók hengerelt acélt, petrokémiai termékeket, műtrágyát, csöveket, rézhuzalokat és kábeleket, teherautó-szerelést, hűtést, műanyagokat, alumíniumtermékeket, fémtermékeket és cementet is előállítanak.

Mezőgazdaság és szolgáltatások

Szaúd-Arábia mezőgazdasága a sivatagi kedvezőtlen éghajlat miatt fejlesztésre szorul és e célból a Szaúd-Arábiai Mezőgazdasági Bank (SAAB) fennállása óta (1962) kölcsönöket nyújt mezőgazdasági projektekhez, mezőgazdasági gépekhez és termelési követelményekhez.³⁸

A foglalkoztatottak száma a mezőgazdasági szektorban elenyésző az ipari és a szolgáltatási szektorhoz képest. 2018-as adatok szerint a mezőgazdaság a GDP 2,2% -át teszi ki, és az aktív népesség 4,8% -át foglalkoztatja. A beruházások mértékéhez képest a termelékenység csekély, míg az ipar a GDP-nek közel 50%-át adja, addig a mezőgazdaságot illetően ez az érték alig 2%.

A gazdasági tevékenység bontása szektoronként	Mezőgazdaság	Ipar	Szolgáltatások
Foglalkoztatás szektoronként (a teljes foglalkoztatás% -ában)	4.8	24.4	70.8
Hozzáadott érték (a GDP% -ában)	2.2	49.5	52.5
Hozzáadott érték (éves változás%)	0.3	2.7	0.8

Forrás: Világbank, a rendelkezésre álló legfrissebb adatok.

10. ábra: Gazdasági Tevékenység Szaúd-Arábiában, Világbank (2018)

Az aktuális adatok szerint, Szaúd-Arábia a világban a 19. helyet foglalja el, mint az egyik legnagyobb exportőr és a 20. helyen áll az importpiacok között. Körülbelül 90 országba

³⁶ The Embassy of The Kingdom of Saudi Arabia. Economy & Global Trade <https://www.saudiembassy.net/economy-global-trade> Letöltve: 2020.05.10

³⁷ Axel Barrett (2020) Aramco Buys Sabic at Worse Time

<https://bioplasticsnews.com/2020/04/19/aramco-acquisition-sabic/> Letöltve: 2020.04.29

³⁸ John R. Presley, Rodney Wilson (1991) -Banking in the Arab Gulf. Macmillan Academic and Professional Ltd. 25.old.

exportálja főbb termékeit, mint például: „petrolkémiai termékek, műanyagok, fémtermékek, építőanyagok és elektromos készülékek.”³⁹

A kormányzati programok miatt Szaúd-Arábia nemzetközi kereskedelme gyors mértékben növekszik. Az ipari és kereskedelmi kamarák is nagy mértékben hozzájárulnak a kereskedelem fejlesztéséhez, és segítik a kereskedelmi vállalkozások működését. A magánszektor fontos szerepet tölt be a kereskedelemben, mivel ezek a vállalatok adják Szaúd-Arábia GDP-jének 48%-át.⁴⁰

A modern kereskedelmi rendszert 13 kereskedelmi bank is segíti. A bankok lakossági, vállalati és banki befektetési szolgáltatásokat kínálnak, továbbá brókeri és származékos ügyleteket is folytatnak. A kereskedelmi bankok mellett a királyságban vannak olyan bankok, amelyek működését az iszlám törvényrendszer alapelvei alapján szabályozzák, mely tiltja a kockázatos ügyleteket, illetve a kamatok beszedését, kifizetését.

Az ország tőzsdéje magasan fejlett. „Az évente forgalmazott részvények teljes értéke körülbelül 16 milliárd USD. A szaúdi tőzsde Tadawul All-Share Index (TASI) az arab világ egyik legjobban tőkésített tőzsdéje.

A TASI egyben az első olyan tőzsde világszerte, amely egy teljes elektronikus elszámolási és klíring rendszert hozott létre a tulajdonjog azonnali átruházására.”⁴¹

A magas állami kiadások miatt a szolgáltatószektor is fejlődött. A szolgáltatószektor foglalkoztatja a munkavállalókkal háromötödét, mint például a közalkalmazottakat, kis- és nagykereskedelmi értékesítés, turizmus és vendéglátás. Ez az ágazat körülbelül 25%-át adja az ország GDP-jének.

A vendéglátás és turizmus csak az 1960-as évektől kezdődően tapasztalt növekedést. Ennek az oka a zarándokhelyek mellett más, külföldi turistákat vonzó üdülőhelyek kiépítése, valamint az országba való belépéshez szükséges vízum kiadásának enyhítése. Az enyhébb feltételek mellett a külföldi munkavállalók beáramlása is megnövekedett. Míg jellemzően a Közel-Keletről, illetve Dél-Ázsiából érkező munkaerő képzetlen, vagy csak félig képzett, addig a nyugatról, főleg az USA-ból érkezett emberi erőforrás a legképzettebb.

³⁹ The Embassy of The Kingdom of Saudi Arabia. Economy & Global Trade <https://www.saudiembassy.net/economy-global-trade> Letöltve: 2020.05.10

⁴⁰ The Embassy of The Kingdom of Saudi Arabia. Economy & Global Trade <https://www.saudiembassy.net/economy-global-trade> Letöltve: 2020.05.10

⁴¹ The Embassy of The Kingdom of Saudi Arabia. Economy & Global Trade <https://www.saudiembassy.net/economy-global-trade> Letöltve: 2020.05.10

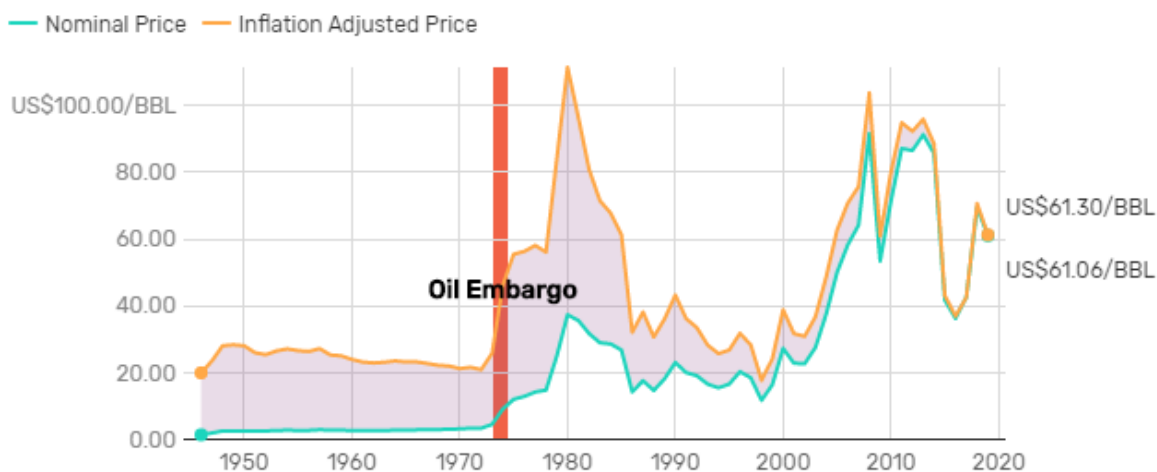
A külföldi munkavállalók kevés joggal rendelkeznek.⁴² A jövedelemadó csak a külföldi tulajdonú vállalatokat súlytja, ami 20%, míg a szaúdi tulajdonú vállalatoknak nem kell adót fizetniük.⁴³

⁴² William L. Ochsenwald, Harry St. John Bridger Philby, Joshua Teitelbaum: Saudi Arabia. 2020 Encyclopædia Britannica, Inc. <https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia> Letöltve: 2020.05.10.

⁴³ PwC. Saudi Arabia. (2019) Corporate-Taxes on corporate income. 2017-2020 PwC. <https://taxsummaries.pwc.com/saudi-arabia/corporate/taxes-on-corporate-income> Letöltve:2020. 05. 10.

3.3. A kőolaj árát befolyásoló események hatásai Szaúd-Arábiában

A második világháború után (1945) a világ gazdasági szerkezete átalakult. A nemzetek gazdaságai nagy mértékű növekedést mutattak. A növekedést elősegítette a pénzügyi rendszerek modernizációja és alacsony nyersanyagárak, ami egybeesett a kőolaj kitermelésének kezdetével (1946). A keynesi gazdaságpolitika megjelenése is megváltoztatta az addigi elképzeléseket, miszerint a makrogazdaság határozta meg a mikrogazdaságot. A gazdasági növekedés háttérében Keynes szerint a javak iránti kereslet áll. Az fokozott keresletnövekedés hatására az olaj iránti kereslet is megugrott. Az olajkitermelő országok számára ez hatalmas bevételt jelentett. A kitermelés új korszaka 1960-ra tehető, amikor az OPEC megalakult. Az OPEC az 1970-es évekig különösebb hátráltató tényezők nélkül tudta fenntartani működését. 1973-ban azonban egy nemzetközi konfliktussal kellett szembenézniük, ami nagy anomáliát eredményezett a kőolajárak alakulásában. A jóm kippuri háború 1973. október 6-án kezdődött Egyiptom és Szíria vezette arab koalíciós országok és Izrael között. A területekért vívott háború 20 nap alatt lezajlott, de jelentős mértékben átértékelte a világ nyersanyaghoz való hozzájutását. Az OPEC tagjai közül az arab országok embargót hirdettek ki az Izraelt támogató országokkal szemben. Az embargónak nemzetközi hatása volt, elérte az Egyesült Államokat, a nyugati szövetségeseit, valamint Japánt is.

11. ábra: OPEC, olajár változása 1950-től 2020-ig

Forrás: https://www.sutori.com/story/national-debt--4yewuiJadTjYwnwec7GPjJr5?fbclid=IwAR0g9CwgAUvvtv3aO8DDfFla_nnRqXcAHxqDRxZJwbcUHkNkiJh7v4WvwNU

Letöltve 2020.05.14.

Az OPEC az akkori olaj hordónkénti árát közel négyszeresére növelte, amely összekapcsolódott az 1973-as tőzsdeválsággal. Az 1929-1933-mas világválság után ez volt a második legnagyobb esemény, amely nagy hatást gyakorolt a világgazdaságra. Megkérdőjelezte a jóléti társadalmak

gazdaságpolitikáját, a fogyasztás ösztönzésére alapuló gazdasági növekedést. Ezen események sorozata megmutatta, hogy milyen erővel bír a szervezet. Az olajkartell számára világossá vált, hogy a hatalmas olajtartalékai „olajfegyvernek” minősülnek, amit akár önkényesen is lehet alkalmazni.⁴⁴

Az embargó bevezetését Szaúd-Arábia támogatta a leginkább. Az akkori szaúdi uralkodó Faisal bin Abdulaziz Al Saud ellenezte a cionista mozgalmat. Félt, hogy az egyik legnagyobb szövetségese, az Egyesült Államok Izrael támogatásával ösztönöznék az arab szocialistákat, ami veszélybe sodorná az amerikai támogatású rendszerét.

Henry Kissinger táviratban próbálta meggyőzni a szaúdi uralkodót, hogy az amerikai beavatkozás, miszerint Izrael hadifegyverekkel támogatták, a kommunizmus megállításának céljából történt a jóm-kippúri háborúban. Válaszul Szaúd-Arábia bejelentette, hogy az amerikai katonák létszámának növekedése miatt leállítja az Egyesült Államok felé irányuló összes exportját. Ezt követően Líbia és az Egyesült Arab Emírségek is követték a példáját. A következő öt hónapban az olajárak megkétszereződtek, nagy károkat okozva az olajfogyasztó országoknak. Ezen hatások hatalmas vagyon jelentettek Szaúd-Arábiának, és más arab országoknak.⁴⁵

Az 1970-es évek jelentős bevételt hoztak Szaúd-Arábia számára a magas áron történt olajexportnak köszönhetően. A nagy tőkebeáramlás lehetővé tette, hogy növelje az importot, és ezáltal fenntartsa a kereskedelmi egyensúlyt. Az ország bevételeit az infrastruktúrájának fejlesztésére szánta. A kőolaj eladásából nagy bevétel származott, és ez vált az ország elsődleges bevételi forrásává. Míg 1970-ben az olaj exportból 3 milliárd dolláros bevétel származott, addig ez 1980-ra több, mint 100 milliárd dollárra nőtt.⁴⁶ Később azonban az olajár-változások nagyon érzékenyen érintették az ország gazdaságát. Az olajárakat több tényező is befolyásolta, mint például az olaj kereslete, az olaj kitermelésének mértéke, egyéb regionális konfliktusok vagy éppen az OPEC tagországai közötti konfliktus. Az olajból származó bevételek viszonylag biztos alapként szolgáltak az ország gazdasági növekedéséhez. Az ország gazdaságát igyekeztek diverzifikálni és a nem olajipari szektorra nagyobb hangsúlyt fektetni. A nem olajipari fejlesztéseknek köszönhetően ez a szektor a GDP egyre nagyobb százalékát

⁴⁴ Sugár András. Változik-e a kőolaj szerepe a világgazdaságban és Magyarországon? <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/666/1/kg2012n2p79.pdf> Letöltve: 2020.05.10.

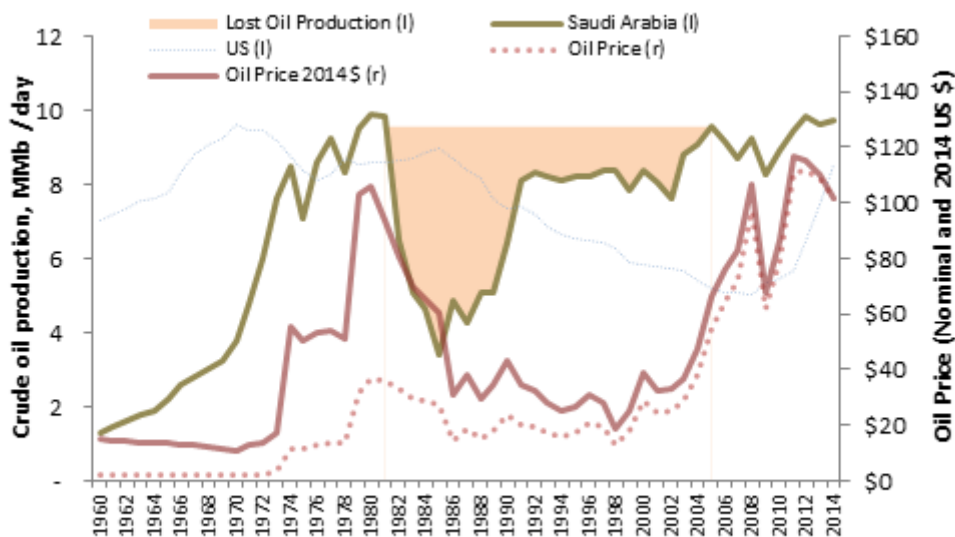
⁴⁵ Nathaniel Sher (2017) The 1973 Oil Embargo and US- Saudi Relations: An Episode in New Imperialism. https://etd.ohiolink.edu/!etd.send_file?accession=oberlin1495977646733298&disposition=inline Letöltve: 2020.05.10

⁴⁶ Junko Koeda, V. Kramarenko (2008) Impact of Government Expenditure on Growth: The Case of Azerbaijan. International Monetary Fund WP/08/115 4. oldal

tette ki. Ebben az időszakban (1970-1980) Szaúd-Arábia rekord méretű gazdasági növekedést produkált.

Az 1973-as válságot követően jelentősen megváltozott a világ energiaigénye. Eleinte az 1975-1976-os években az igény nőtt, de az évtized második felében az energiaigény erőteljesen visszaesett. Az olajfelhasználó országok válaszul létrehoztak egy szervezetet a Nemzetközi Energiaügynökséget (IEA), annak érdekében, hogy csökkentsék a függőségüket az kőolaj alapú energiahordozóktól, illetve takarékosági intézkedéseket határoztak meg. Mivel a Japán, USA, valamint annak nyugat-európai szövetségesei ellen kihirdetett olajembargóhoz nem csatlakozott Irán, ezért jelentős bevételhez jutott. Az iráni lakosság nem érzékelt semmit a bevételből, ezért 1978-ban tömegdemonstrációkat szerveztek, ami azt eredményezte, hogy a sah (a király iráni neve) Egyiptomba menekült. Ezt kihasználva 1979-ben Khomeini ajatollah (a síita muzulmánoknál a legmagasabb rendű papi tisztség) a mozgalom élére állt és vezetésével megalakult az Iszlám Köztársaság.⁴⁷

A második olajsokkot az iráni zavargások és ennek következményeképp a termelés csökkentésével járó árnövekedés váltotta ki.⁴⁸

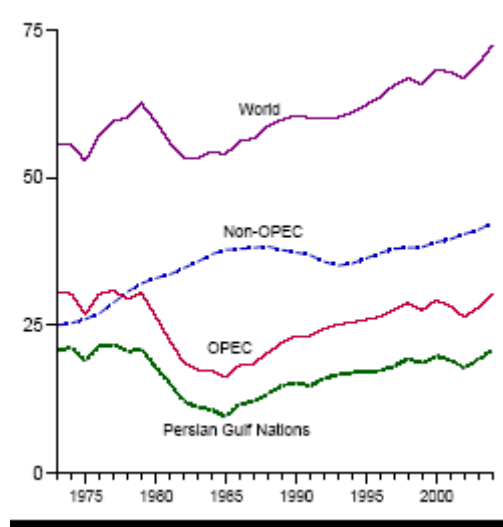
12. ábra: Szaúd-Arábia és az USA nyersolajtermelése és olajárak, 1960-2014 Forrás:

<http://www.prienga.com/blog/2014/11/11/understanding-saudi-oil-policy-the-lessons-of-79?fbclid=IwAR1WSwacLD-4eXeZr1K36TcovXzhhtml0vaekp8ixdPrxRMETO0dN3-yEwdY> Letöltve: 2020.04.05.

⁴⁷ Ákos Ihnát (2015) Az olajpiac Jelenlegi és múltbeli trendjei. <https://prezi.com/k5gfyaydngnt-az-olajpiac-jelenlegi-es-multbeli-trendjei-olajvalsagok-ol/> Letöltve:2020.05.11.

⁴⁸ Selján Péter (2017) Szaúd-Arábia és Irán a Kőolaj-exportáló Országok Szervezetében – Az új OPEC-megállapodás. Nemzet és Biztonság 2017/1. szám 38. oldal

Ahogy a statisztikai mutatókon is látható 1980-ra az olajárak soha nem látott magassáig emelkedtek, majd utána a mélybe zuhantak. A zuhanást a túlkínálat, valamint a piaci bizalmatlanság váltotta ki. Az 1973-as, illetve 1979-es olajválság hatására és a növekvő üzemanyag árak mellett az országok gazdasági növekedése lassú mértékű volt. Ezzel együtt az olaj ára is csökkent. Az olajár csökkenése az OPEC számára hatalmas kiesést jelentett, ami pedig a tagországok számára is nagy mértékű károkat okozott, többek között Szaúd-Arábiának is.

13. ábra: OPEC, nem OPEC, és a világ olajtermelése, 1973–2004 EIA Forrás:

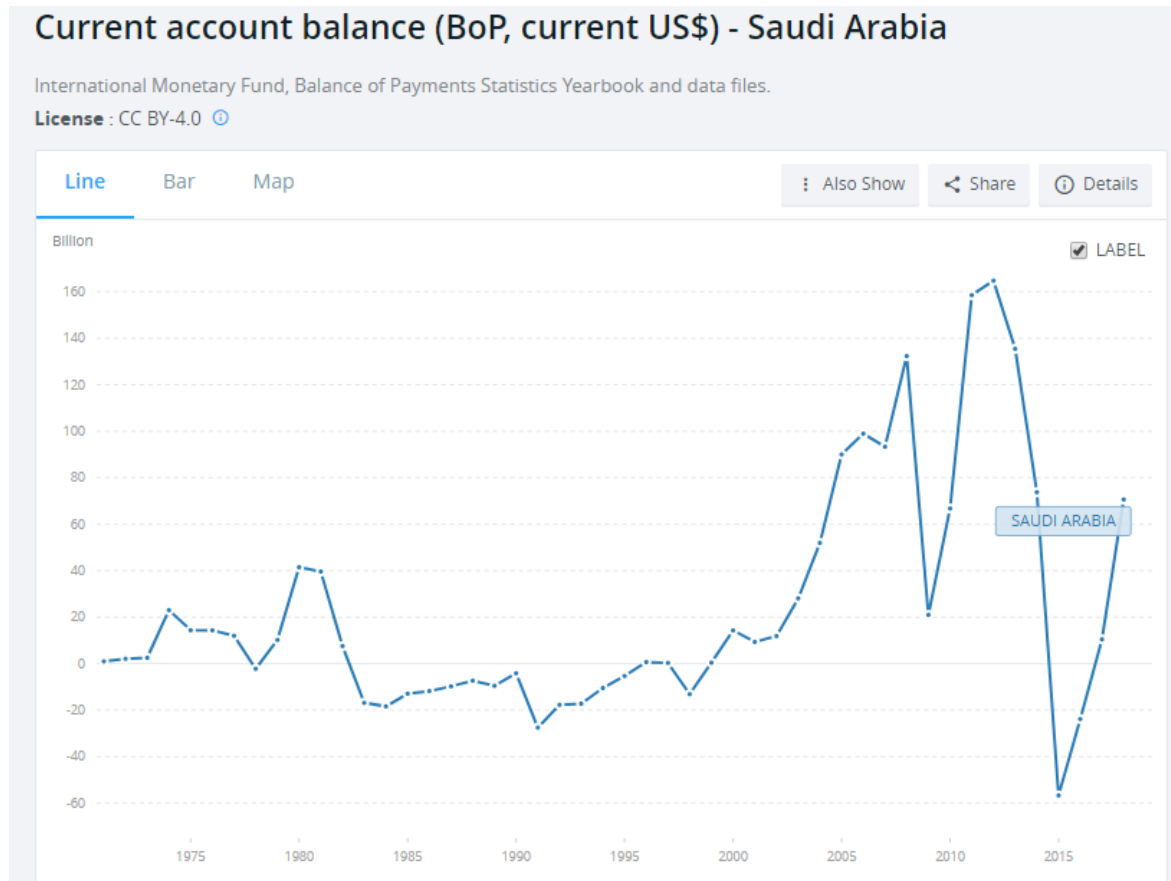
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9f/Int_oil2.gif Letöltve: 2020. 04.25.

Szaúd-Arábia magas olajárakat tartott fent a kitermelés csökkentésével, a bevételük növelése érdekében. A magas szaúdi olajárak azonban hatással voltak a piacra is. Az olajfogyasztás napi 6 ezer hordó olajjal esett vissza, míg a kínálat napi 7 ezer hordó olajjal nőtt a következő 5 évben. Ez a tendencia fennállt az ezt követő időszakban is. Évről évre nőtt a kínálat, és csökkent a kereslet, ami a Szaúdi Királyságot a termelés csökkentésére kényszerítette. 1980-ban csaknem 10 millió olaj hordót termelt a Királyság, de ez folyamatosan csökkent. 1985-ben a kitermelés 3,4 millió hordó olajra esett vissza. A további kitermelés csökkentése az olajiparból való kilépést jelentette volna Szaúd-Arábia számára. A kitermelés csökkentése és a csökkenő olajárak hatására a GDP negatív irányba fordult át.⁴⁹

⁴⁹ Prienga. (2014) Understanding Saudi Oil Policy. Princeton Energy Advisors. <http://www.prienga.com/blog/2014/11/11/understanding-saudi-oil-policy-the-lessons-of-79?fbclid=IwAR1WSwacLD-4eXeZr1K36TcovXzhml0vaekp8ixdPrxRMETO0dN3-yEwdY> Letöltve: 2020.04.06.

A kitermelés csökkentése az OPEC szervezetét is érintette. 1980 és 1986 között csaknem a felére csökkentette az olaj kitermelését, hogy fenntartsa a magas olajárakat.

1982-ben azonban a szaúdi kormánynak döntenie kellett, hogy a megnövekvő olajtermelést, vagy a folyó fizetésimérleg-hiányt kezelje.

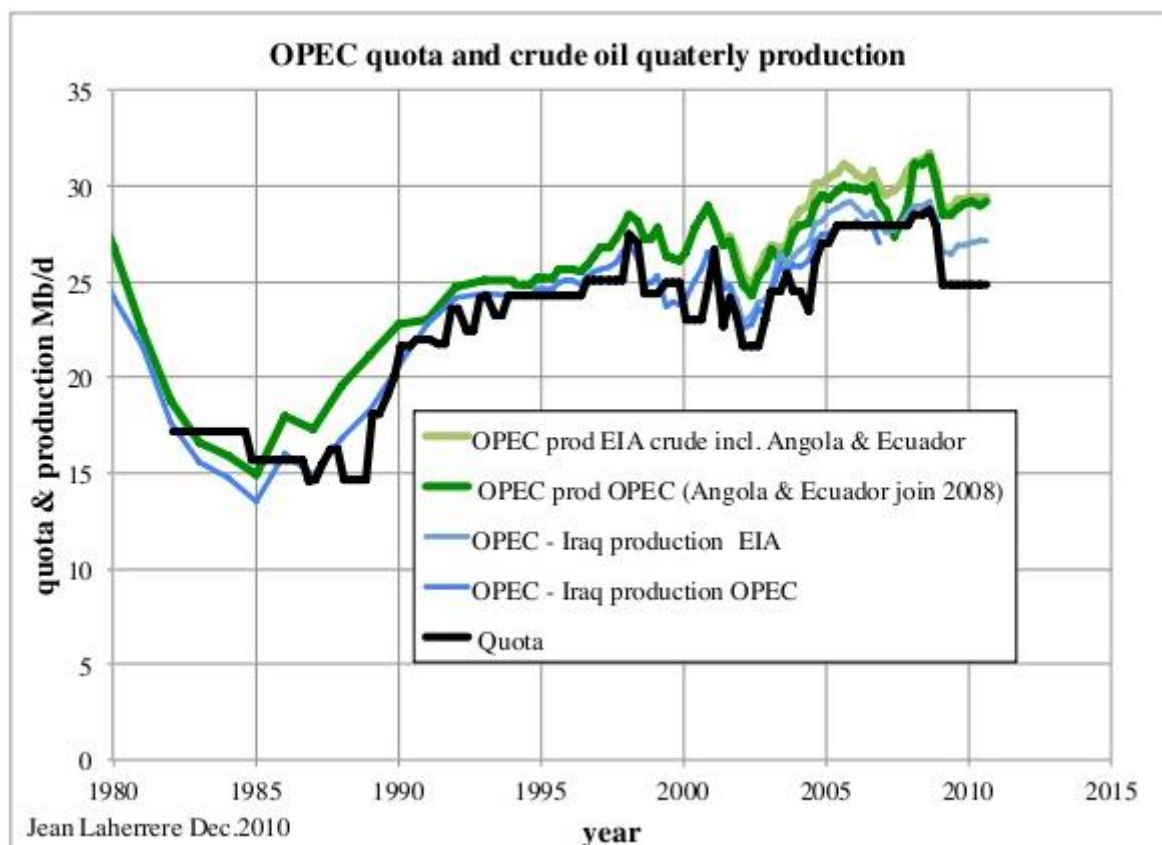
14. ábra: Szaúd-Arábia folyó- fizetési mérlege 1975-től 2015-ig Forrás:

<https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?locations=SA> Letöltve: 2020.04.27.

Az ábrán látható, hogy a már említett 1980-as évi olajár esést követően egy hosszabb ideig tartó csökkenő tendencia követte a folyó fizetési mérleget illetően.

Mivel a kormány már elkötelezte magát a nagy mértékű hazai beruházások felé, kénytelen volt külföldi eszközök igénybevételéhez folyamodni, amelyek segítségével tudták kompenzálni a külföldi fizetési mérleg, és a folyó fizetési mérleg hiányokat. Az egyre inkább csökkenő nemzetközi olajellátás hatására csökkenteni kellett az OPEC tagországainak olaj kitermelését. Ennek következményeként a tagországok között megoszló vélemények alakultak ki a további intézkedéseket illetően.

A tagok megállapodtak egy napi termelési kvótában, az árstabilitás fenntartása érdekében.

15. ábra: OPEC olajkitermelési kvóta. (1980-2015) Forrás:

theoildrum.com/files/JL_OPEC_01_QuotaQuarterly.jpg Letöltve: 2020.04.29.

Azonban a kvótát sok ország nem tartotta be, vagy hamis adatokat szolgáltatott a termelés nagyságáról.⁵⁰ A fegyelmezetlenséget Szaúd-Arábia saját tartalékainak felhalmozásával büntette, annak érdekében, hogy visszaszerezze piaci részesedését, és fegyelemre kötelezze a többi országot.⁵¹ A kitermelésük elérte a teljes kapacitásukat, így felhagytak a „swing producer” magatartással, ami azt jelenti, hogy szabad kapacitásuk hiányában már nem tudták befolyásolni, illetve stabilizálni a világpiaci olaj árakat.⁵² A magas termelési költségek és alacsony nyersanyagárak mellett a kitermelés alig, vagy egyáltalán nem volt jövedelmező. A hordónkénti olajár 1985-ben lecsökkent 7 dollárra.⁵³ Az OPEC az olajfogyasztás rugalmatlanságára hagyatkozott, azonban nem számolt az egyéb energiaforrások térnyerésével (szén, atomenergia, földgáz).⁵⁴

⁵⁰ Yergin, Daniel (1991). *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money, and Power*. Simon & Schuster. ISBN 0-671-50248-4.

⁵¹ Countrystudies. The Economy. U.S. Library of Congress. countrystudies.us/saudi-arabia/34.htm Letöltve: 2020.04.27.

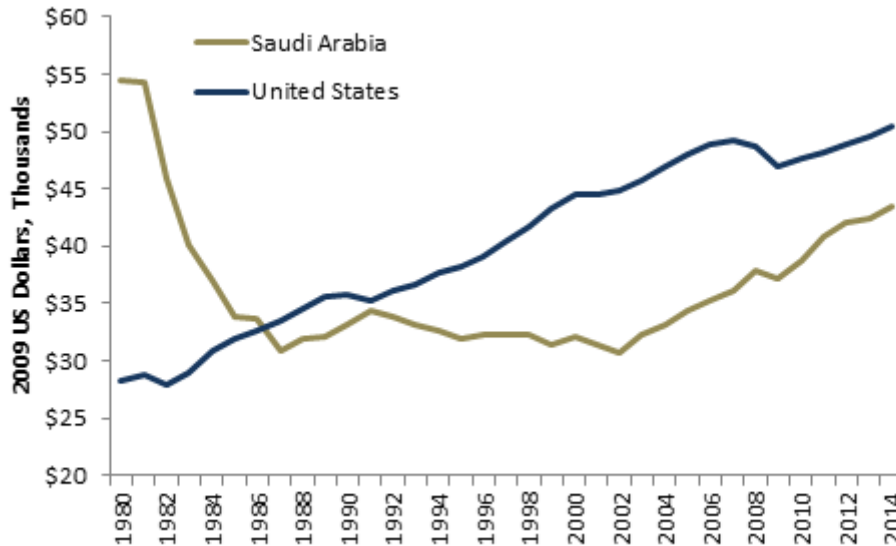
⁵² Syed Rashid Husain (2006) Iraq emerges as new swing producer in Opec. DAWN Today's Paper.

<https://www.dawn.com/news/184792/iraq-emerges-as-new> Letöltve: 2020.04.27.

⁵³ Yergin, Daniel (1991). *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money, and Power*. Simon & Schuster. ISBN 0-671-50248-4.

⁵⁴ Tóth, Ferenc L.; Rogner, Hans-Holger (2006). Oil and nuclear power: Past, present, and future (PDF). *Energy Economics*. 28 (1): 3. [Archived](#) (PDF) from the original on 3 December 2007. Retrieved 4 January 2008

Szaúd-Arábia politikai, illetve gazdasági kudarcként könyvelte el az 1979-es olajsokk utáni fentebb említett eseményeket.

16. ábra: Szaúd és az Egyesült Államok egy főre jutó GDP-je, 1980–2014, IMF Forrás:

<http://www.prienga.com/blog/2014/11/11/understanding-saudi-oil-policy-the-lessons-of-79> Letöltve: 2020.05.02.

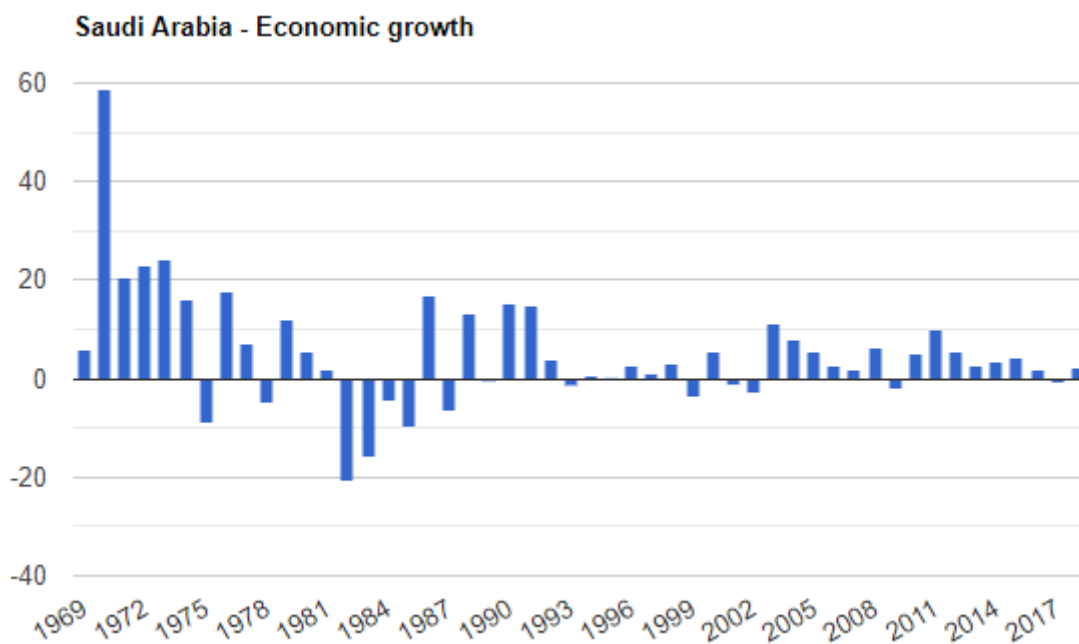
Az egy főre jutó GDP 1980-ban 54 500 dollár volt Szaúd-Arábiában, míg az USA-ban ez 28 300 dollár volt. Szaúd-Arábia az 1980-as évektől kezdve a magas árak mellett folyamatosan csökkentette kitermelését, így nem tudott jelentős bevételhez jutni.⁵⁵ Ez a politika, amely a kitermelés csökkentését, és az olajárak magas tartását célozta odáig vezetett, hogy 1986-ban az olajárak összeomlottak. Ezt követően az akkori ásványkincsek és kőolajipari minisztert, Ahmad Zaki Yamani menesztették, helyére Hisham Muhi ad Din Nazirt tették. A király, Fahd ibn Abd al Aziz Al Saud beavatkozása az ország olajügyeibe, azt a célt szolgálta, hogy az olaj kereskedelmét fellendítse, és visszaálljon az ország világpiaci részesedése. 1986 második felére a kereslet növekedésével az olajárak is növekedtek, valamint a gyors ázsiai növekedés ösztönző hatású volt az olajpiac számára, azonban továbbra se bizonyult elégnek a költségvetési hiányok fedezésére. A szaúdi kormány megpróbálta a tőkekiáramlást a lehető legkisebb mértékre csökkenteni, amelyet az Irak-Irán közötti katonai összetűzés akadályozott.⁵⁶ A területért vívott,

⁵⁵ Prienga. (2014) Understanding Saudi Oil Policy. Princeton Energy Advisors.

<http://www.prienga.com/blog/2014/11/11/understanding-saudi-oil-policy-the-lessons-of-79?fbclid=IwAR1WSwacLD-4eXeZr1K36TcovXzhml0vaekp8ixdPrxRMETO0dn3-yEwdY> Letöltve: 2020.04.06.

⁵⁶ Countrystudies. The Economy. U.S. Library of Congress. countrystudies.us/saudi-arabia/34.htm Letöltve: 2020.04.27.

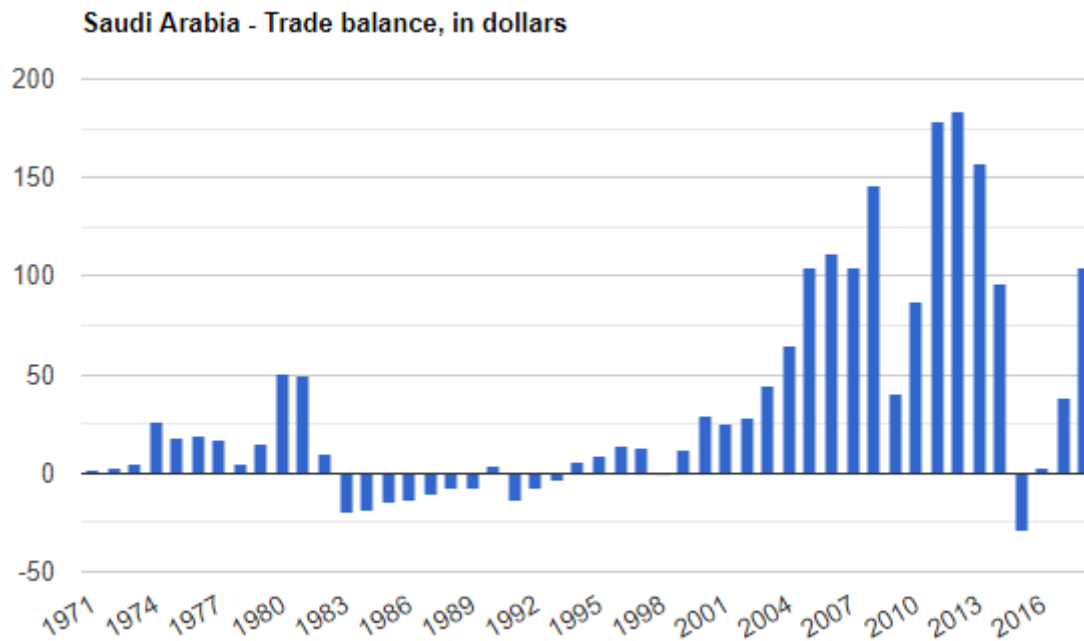
illetve vallási töltetű háború során gyakran támadták egymás tartályhajóikat. 1987-ben a Kuvait tulajdonában lévő tartályhajóit iraki támadások érték. A szuperhatalmak attól tartottak, hogy a sorozatos iraki támadások túlzott térnyeréséhez vezetnének. Így az Egyesült Államok a kuvaiti tartályhajó védelmére kelt az olajkivitel védelme, és a háború megszüntetésének érdekében.⁵⁷ A tartályhajókat ért támadások negatívan érintették az olajárakat. Ezért a szaúdi kormány államkötvényeket bocsátott ki, hogy a magántőke vonzását ösztönözze. 1990-re a kormány törekvései sikeresnek bizonyultak, mivel az olajkitermeléssel és a magas olajárakkal együtt a magántőke is növekedett. A gazdasági növekedés 1987-től jelentős mértékűvé vált.

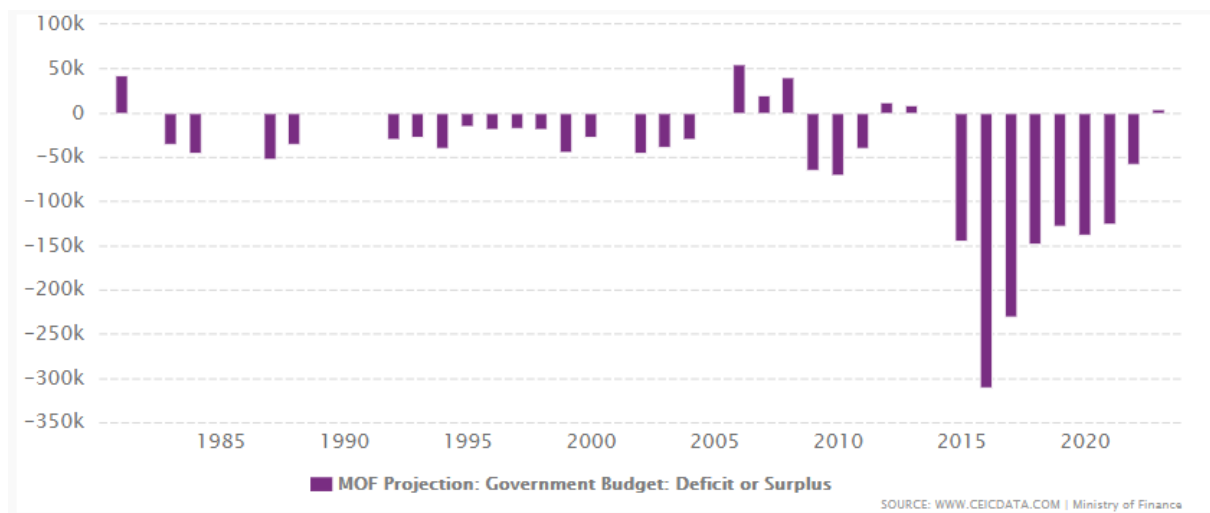
17. ábra: Szaúd-Arábia gazdasági növekedés. Forrás: https://www.theglobaleconomy.com/Saudi-Arabia/Economic_growth/ Letöltve: 2020.05.01.

Az embargóval szankcionált Kuvait és Irak olajtartalékait Szaúd-Arábia tudta pótolni, ami növelte a keresletet, és felhajtotta az olajárakat. Az ENSZ koalíciós erőinek megjelenése helyreállította a háború okozta zavarokat, és a gazdaság is újra stabilizálódott. A háború során kialakult piaci rések új lehetőségeket kínáltak a szaúdi üzletemberek számára, és kiváló kereskedelmi lehetőségnek bizonyultak. Ennek eredményeképpen hatalmas többlet keletkezett a kereskedelmi mérlegen.

⁵⁷ Karsh-ra, Efraim (2002). *Irán – Irak háború: 1980–1988*. Osprey Publishing. 1–8., 12–16., 19–82. ISBN 978-1-84176-371-2.

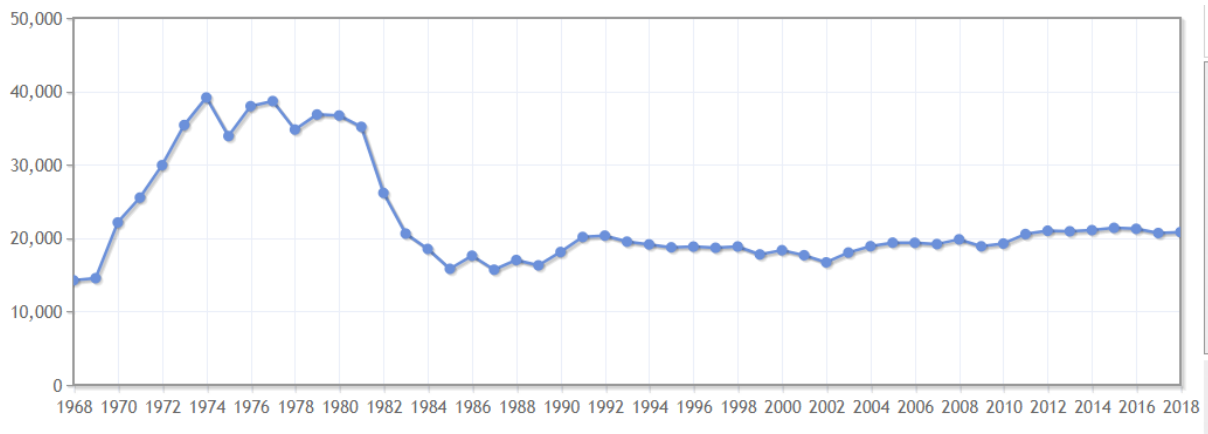
28. ábra: Szaúd-Arábia kereskedelmi mérlege (USA dollár) Forrás: https://www.theglobaleconomy.com/Saudi-Arabia/trade_balance_dollars/ Letöltve: 2020.05.01.

19. ábra: Szaúd-Arábia államháztartása. Forrás: <https://www.ceicdata.com/en/saudi-arabia/government-revenue-and-expenditure-projection-ministry-of-finance/mof-projection-government-budget-deficit-or-surplus> Letöltve: 2020.05.03.

A Perzsa-öböl menti háború azonban hatalmas államháztartásbeli kieséssel járt. Hiába a magas olajkereskedelemből származó árbevétel, nem tudták fizetni az öbölmenti háború okozta költségeket. A kormánynak fel kellett használnia az 1980-as évek gazdasági fellendülése során felhalmozott pénzügyi tartalékait. Az 1990-es évek során sikerült a hiányt csökkenteni, azonban a kormány nemzetközi hitelfelvételhez folyamadt, és csökkentette az állami hozzájárulásokat

a hazai cégek számára, mint például a Saudi és Aramco. A cégek kénytelenek voltak ezért külföldi tőkét bevonni. Ezek a hatások megkérdőjelezték az akkori kormány gazdasági tervének három pillérét, az olajipar kapacitásbővítését, a katonai beruházásokat, a beszerzéseket és az állami beruházásokat, az ország életszínvonalának fenntartása érdekében. Az ország olajbevételeiből nem tudták volna fedezni az adósságot, ezért a bevételek palettájának szélesítését célozták meg.⁵⁸

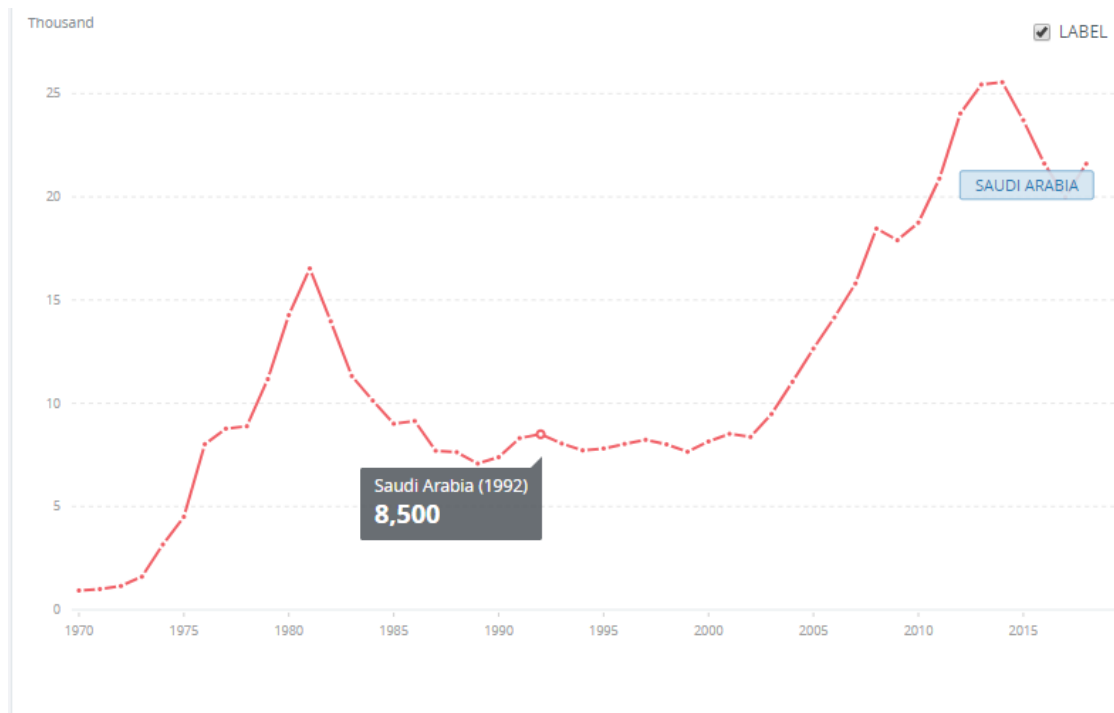

19. ábra: Egy főre jutó GDP Szaúd-Arábiában. Forrás: <https://www.indexmundi.com/facts/saudi-arabia/indicator/NY.GDP.PCAP.KD> Letöltve: 2020.05.04.

Az statisztikai táblán látható, hogy az egy főre jutó GDP 1987-től kezdve növekvő tendenciát mutat. Az azt követő időszakban pedig kisebb-nagyobb emelkedések jellemezték az amúgy stagnáló mutatót. Az 1990-ben lezárult Perzsa-öböl menti háború óta a szaúdi gazdaság kiegyensúlyozottá vált, azonban a háború hatalmas költséget jelentett Szaúd-Arábia számára. Az államháztartásban továbbra is tartós deficit volt jelen, ezért a kormány további külföldi tőke bevonására szorult. A fiskális politika meghatározta, hogy növeljék a fejlesztési kötvények kibocsátását, eladását és külföldi hitelekhez folyamodjon az exporthitel-ügynökségektől. Szaúd-Arábia oszlopos tagja a Világbanknak, de a magas egy főre jutó jövedelme miatt nem volt jogosult a szervezettől való hitelfelvételre.⁵⁹

⁵⁸ Countrystudies. The Economy. U.S. Library of Congress. countrystudies.us/saudi-arabia/34.htm Letöltve: 2020.04.27.

⁵⁹ Photius.com (2004) Saudi Arabia Economic Policy in the 1990s. The Library of Congress Country Studies. 2004 Photius Coutsoukis. https://photius.com/countries/saudi_arabia/economy/saudi_arabia_economy_economic_policy_in_t~1413.html Letöltve: 2020.04.27.

20. ábra: Szaúdi-Arábia egy főre jutó bruttó nemzeti jövedelme. Forrás:

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD?locations=SA&display=graph> Letöltve: 2020.05.04.

Az állami beruházási tervek továbbra is megmaradtak, ezért a nagy tőkeigényű programok finanszírozására is szükség volt. Továbbá az Aramco se vetette el a kőolajkapacitásának bővítését, ezért másfajta finanszírozási módot választottak. Külföldi kereskedelmi bankokra, multinacionális cégekre, valamint a magánszektorból származó tőkére hagyatkozott.⁶⁰

A pénzügyi válság nem okozott különösebb visszaesést a magánszektor számára, mivel a kormányzati kiadások csökkentek.

1991-ben Irak megszállta Kuvaitot. Irak feltételezett szándéka volt, hogy a megszállást tovább terjesszék Szaúd-Arábia, Bahrein, és az Egyesült Arab Emírségek irányába. Előretörésének megakadályozására egy hadműveletet hoztak létre, aminek a neve a „sivatagi vihar” volt. A koalíciós erők jelenléte fokozta a hazai fogyasztási cikkek eladását, a szövetséges haderő ellátása révén.

A munkaerőpiacon is változást eredményezett a háború. Több mint egy millió külföldi munkavállalót bocsátottak el, mert nem ítélték el az iraki rezsimet. A háborút követően újabb fellendülés jött. A magánszektor bizalma nőtt a kormány iránt, mivel tartottak a következő katonai támadásoktól és a koalíciós erők fenntartása érdekében újra visszatelepítették a tőkét.

⁶⁰ Photius.com (2004) Saudi Arabia Economic Policy in the 1990s. The Library of Congress Country Studies. 2004 Photius Coutsoukis. https://photius.com/countries/saudi_arabia/economy/saudi_arabia_economy_economic_policy_in_t~1413.html Letöltve: 2020.04.27.

Ennek eredményeképp a hazai tőzsde is jelentősen fellendült és növekedtek a hazai értékpapír kibocsátások.⁶¹

Ahogy a 12. ábrán is látható, az olajárak az Öböl-háború után némi megszakítással, de csökkenő tendenciát mutattak. A kőolaj árának visszaesése nagyobb mértékű volt 1998-ban, mint az 1973-mas olajválság idején. 1998-ban a kőolaj világpiaci árának visszaesésével, Szaúd-Arábia gazdasági növekedése is jelentős mértékben visszaesett (17.ábra). Szaúd-Arábia GDP növekedése 1999-ben 3,76%-os visszaesést produkált.⁶²

A 19. ábrán látható, hogy állami költségvetéshiány 1999-re hiányt halmozott fel. A legnagyobb problémát a deficités költségvetés jelentette. Az 1997-ben az olaj értékesítésből származó bevétel 43 milliárd dollár volt, de 1998-ra a bevétel csökkent legalább 30%-kal 30 milliárd dollárra. A problémát tovább súlyosbította Kuvait olajminiszterének bejelentése, miszerint 1999-ben a kuvaiti olajárak 5-6 dollár/hordó értékre csökkennek. Ez azt jelentette Szaúd-Arábia számára, hogy a szaúdi olaj ára is csökkenni fog. A lassú világgazdasági növekedés sem volt pozitív hatással az olaj árára, mivel így a kereslet is csökkent.⁶³ A kedvezőtlen körülmények hatalmas termelés-csökkentést eredményeztek az OPEC tagországok számára. A termelés-csökkentés hatalmas nyomást gyakorolt az országokra, de különösen Szaúd-Arábiára és Iránra, melyek bevételei nagy mértékben függenek a kőolaj exportálástól. Szaúd-Arábia és Irán kénytelen volt együttműködni. Az 1998-as rijádi és amszterdami OPEC találkozón megegyezett Szaúd-Arábia és Irán a termelési kvótáról. Szaúd-Arábia vállalta, hogy több mint napi 500 ezer hordóval csökkenti saját termelését egy éven keresztül 1999-ig, ami Irán számára nagyon kedvező volt. Azonban Szaúd-Arábia számára is előnyös volt, mivel a megállapodást követően nőtt a szaúdi olajár, így a kőolaj exportbevétele is, amit a 12. ábra jól szemléltet. Fontos megállapodás volt ez Szaúd-Arábia számára, mert így újból megerősíthette helyzetét az olajpiacon.

A többlet hosszútávon lehetővé tette Szaúd-Arábia számára, hogy uralhassa a piacot a hatalmas, és olcsó kőolaj készletével, ha a többi ország nem vállalná a kitermelés csökkentését, és az árak magasan tartását.⁶⁴

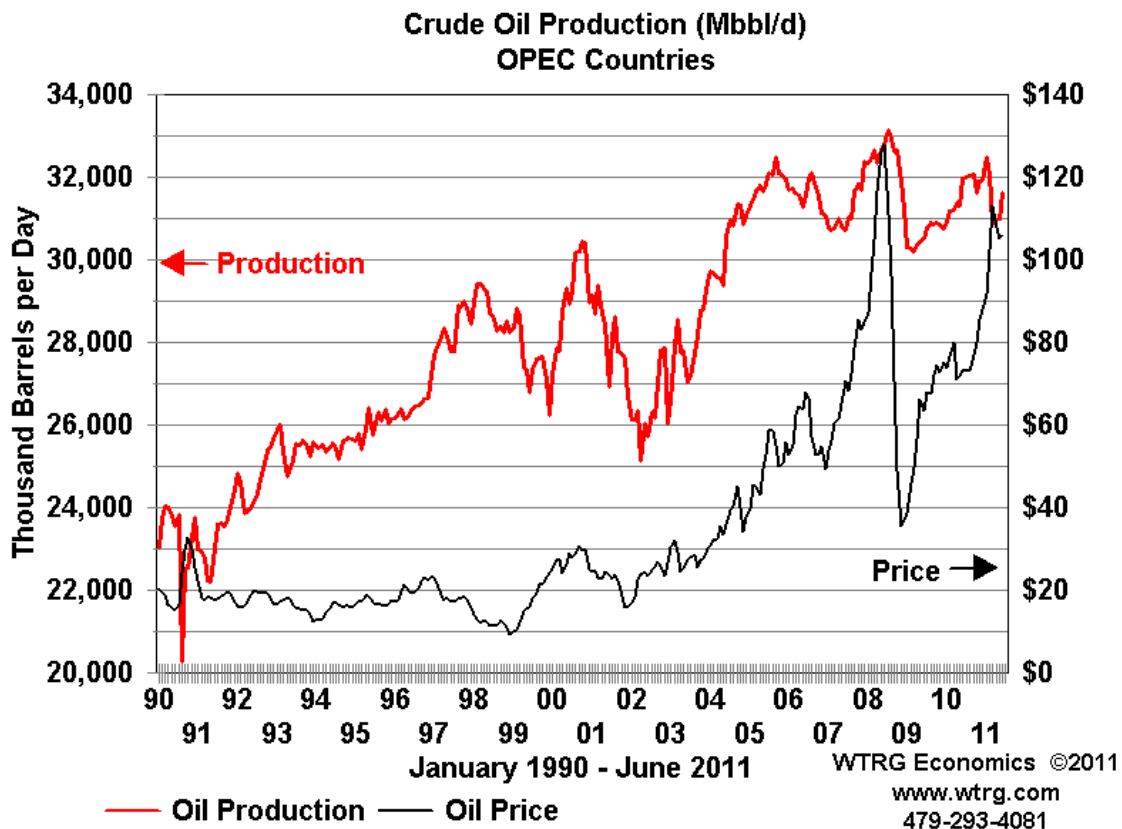
⁶¹ Photius.com (2004) Saudi Arabia Economic Policy in the 1990s. The Library of Congress Country Studies. 2004 Photius Coutsoukis. https://photius.com/countries/saudi_arabia/economy/saudi_arabia_economy_economic_policy_in_t~1413.html Letöltve: 2020.04.27.

⁶² Indexmundi. Saudi Arabia-GDP growth. <https://www.indexmundi.com/facts/saudi-arabia/gdp-growth> Letöltve: 2020.05.03.

⁶³ Nawaf Obaid, Patrick Clawson (1999) Policy Analysis. The 1999 Saudi Budget. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-1999-saudi-budget-reform-in-the-face-of-acute-problems> Letöltve: 2020.05.03.

⁶⁴ Nawaf Obaid, Patrick Clawson (1999) Policy Analysis. The 1999 Saudi Budget. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/saudi-oil-politics> Letöltve: 2020.05.03.

Az olaj világgazdasági ára 1999-et követően tovább nőtt az Egyesült Államok és a világgazdaság gazdasági növekedésének hatására. Az árak nagyon jelentősen növekedtek, ezért az OPEC 2000-ben április és október között háromszor ülésezett, hogy megállapítsák a kitermelési kvótát, az olajárak stabilizálása érdekében.

203. ábra: OPEC tagországainak kőolaj kitermelése. Forrás: http://www.wtrg.com/oil_graphs/PAPRPOP90.gif
Letöltve: 2020.05.10.

2001-ben a gyengülni kezdett az Egyesült Államok gazdasága, valamint a nem OPEC tagok kőolaj kitermelése is növekedett. Ezek nagy nyomást gyakoroltak az OPEC tagországaira, amelyek válaszul újra csökkentették a kitermelési kvótát.⁶⁵

2001. szeptember 11-én a New Yorkban található Világkereskedelmi Központ ikertornyaiba két repülőgépet vezetett az al-Kaida nevezetű terrorszervezet. A harmadik repülőgép a Pentagon Virginia államban található arlingtoni épületébe csapódott. A negyedik repülőgépet a Fehér Házba próbálták vezetni, de az utasoknak sikerült ezt megakadályozniuk.⁶⁶ A támadások

⁶⁵ James L. Williams. Oil Price History and Analysis. Copyright 1996-2011.

<http://www.energybc.ca/cache/oil3/www.wtrg.com/prices.htm> Letöltve: 2020.05.03.

⁶⁶ Harmat Árpád Péter (2015) Történelem cikkek. <http://tortenelemcikkek.hu/node/184> Letöltve: 2020.05.04.

után a kőolaj ára zuhanni kezdett. Szaúd-Arábia számára ez megint csak bevétel kiesést jelentett. Ezt az időszakot (1998-2001) gazdasági hullámvasút jellemezte.⁶⁷

A 2000-es évek második felében a magas olajárak (12.ábra) hatására Szaúd-Arábia folyó-fizetésimérlege (14.ábra), illetve az állami költségvetése (19.ábra) is szuficitessé vált. A többletet állami alapokba helyezték, melyeknek a célja, hogy az olaj áringadozásából adódó többletkiadásokat fedezni tudják belőle.⁶⁸ Szaúd-Arábia legnagyobb befektetési alapja a PIF (Állami Beruházási Alap). Alapítása 1971-ben történt. Ez a világ egyik legnagyobb befektetési alapja, amely közép- és hosszútávú kölcsönöket nyújt ügyfeleinek.⁶⁹ Nagy szerepet játszott a 2008-ban kialakult válság előtti időszakban. Az olajból származó többletbevételét nyugati országok, többek között az Egyesült Államok folyó fizetési mérleg hiányának fedezésére tudta fordítani, és jelentős befektetéseket hajtott végre a pénzügyi szektorban. Szaúd-Arábia fontos gazdasági feladatai közé tartozott a nagyszámú bevándorlás miatt kialakult túlkereslet kompenzálása. A kereslet növekedést nem tudta fedezni a kínálat, ezért az árak emelkedni kezdtek, és egyre magasabb inflációt generáltak. Emellett az olajexportból beáramló pénzbőséget állampapírokkal stabilizálták.

Az olajárak kedvezően alakultak egészen 2008-ig. Az azt követő időszakban hatalmas világgazdasági visszaesés volt tapasztalható. Az Egyesült Államokban kialakult ingatlanpiaci válság begyűrűzött a pénzügyi piacba is, majd gazdasági világválság alakult ki. A világgazdaság fejlődése folyamatosan csökkent, ezzel együtt a GDP növekedési üteme is csökkent. 2009-re a lassulás recesszióba fordult át, ami a fogyasztás mértékét is visszavetette. Az olajárak estek, ami negatív hatással volt Szaúd-Arábia folyó-fizetésimérlegére (14.ábra), valamint az állami költségvetésére (19.ábra). Az alacsony olajár, és kisebb mértékű kitermelés miatt Szaúd-Arábia gazdasági növekedése is lassult.⁷⁰

⁶⁷ Encyclopedia.com Saudi Arabian Oil Company. <https://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/economics-business-and-labor/businesses-and-occupations/saudi-arabian-oil-company> Letöltve: 2020.05.04.

⁶⁸ Szigetvári Tamás (2009) A globális válság: Hatások, Gazdaságpolitikai válaszok és kilátások. MTA Világgazdasági Kutatóintézet 8. kötet, Budapest, 2009. 59.old. <http://mek.oszk.hu/09300/09384/09384.pdf> Letöltve: 2020.05.04.

⁶⁹ Swfinstitute.org. Public Investment Fund of Saudi Arabia. <https://www.swfinstitute.org/profile/598cdaa60124e9fd2d05bc3b> Letöltve:2020.05.06.

⁷⁰ Szigetvári Tamás (2009) A globális válság: Hatások, Gazdaságpolitikai válaszok és kilátások. MTA Világgazdasági Kutatóintézet 8. kötet, Budapest, 2009. 59.old. <http://mek.oszk.hu/09300/09384/09384.pdf> Letöltve:2020.05.04.

	2008 (WEO becslés)	Becslések 2009-re		
		Deutsche Bank	IMF (WEO)	IIF
Bahrein	6,1	2,6	2,6	4,7
Irán	4,5	n.a.	3,2	n.a.
Kuvait	6,3	n.a.	-1,1	2,4
Omán	6,2	n.a.	3,0	5,5
Katar	16,4	18,0	18,0	10,2
Szaúd-Arábia	4,6	-0,5	-0,9	2,3
Egyesült Arab Emírátsok	7,4	-0,4	-0,6	3,1
Jemen	3,9	n.a.	7,7	n.a.

21. ábra: A közel-keleti államok várható gazdasági növekedése (százalék) Forrás:

<http://mek.oszk.hu/09300/09384/09384.pdf> Letöltve: 2020.05.10.

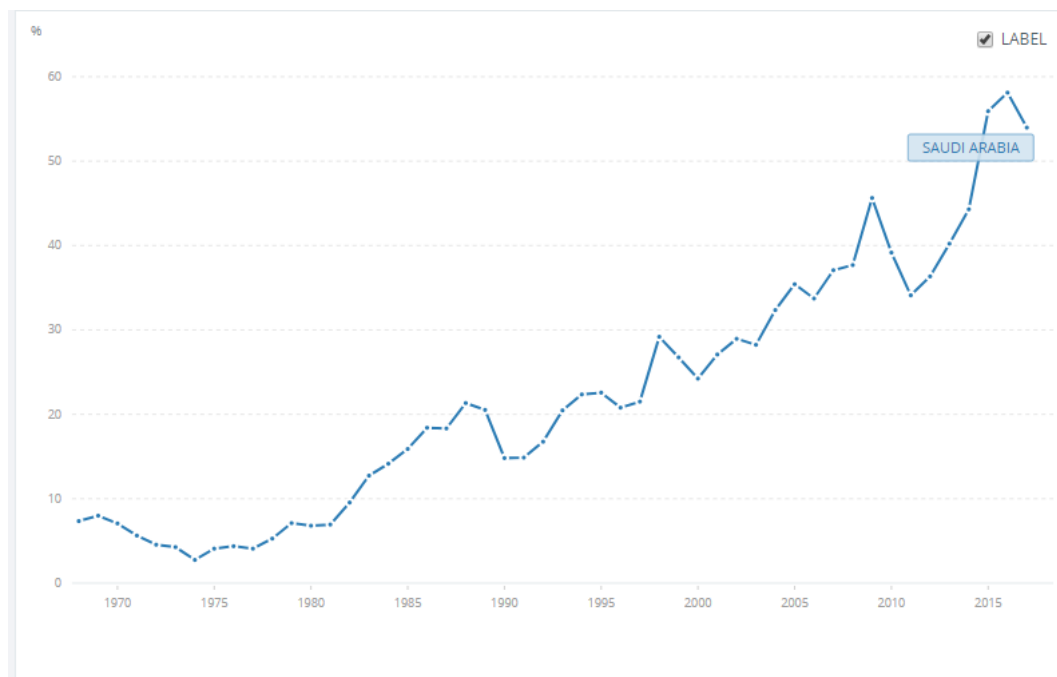
Az olaj árának esése 2009-ben megállt, majd újra növekvő tendenciát vett fel. Szaúd-Arábiát hátrányosan érintette az olajár ingadozása, de az előző évekből származó bevételek kompenzálni tudták a visszaesést. Az alacsony olajárak és bevételek miatt csökkent az állami költségvetés, és rossz hatással volt a befektetők bizalmára, ami csökkenő részvényárakat eredményezett. A válság kevésbé volt hatással Szaúd-Arábiára, mivel jelentős erőfeszítéseket tettek 2005 és 2008 között a nem olajipari szektorok megerősítésére.⁷¹ A válság után világossá vált, hogy még inkább szükség lesz az olajra, hogy újraélesszék a világgazdaságot. A válság feltárta Szaúd-Arábia számára, hogy a növekvő népességét nehezen tudja ellátni a gazdasága. A szaúdi polgárok ragaszkodtak a magas jövedelmükhöz, ezért az ország a külföldi munkaerőre volt utalva.⁷²

2010-ben a világgazdaság újra helyreállt, és növekedni kezdett. A legnagyobb gazdasági fellendülést az ázsiai országok, leginkább Kína produkálta. A gazdasági konjunktúrával növekvő olajigény is járt. Az olajárak 2010 és 2014 között újra növekvő tendenciát vettek fel. Azonban a többlet nem volt elég nagy, ahhoz, hogy a globális recesszió által kialakult hiányt fedezni tudja. Az olajprojektekbe való befektetési hangulatot is negatívan befolyásolta az olajárak ingadozása. Szaúdi-Arábia számára fontos volt, hogy a befektetései minél hamarabb megvalósuljanak az olajárak érzékenysége miatt. A magánszektor fejlesztése élvezte a legnagyobb prioritást, mivel az ország túlságosan kitett volt az olajiparnak.⁷³

⁷¹ Carnegie.org. Snapshot of the Economic Crisis in the Arab World. <https://carnegieendowment.org/sada/23357> Letöltve:2020.05.06.

⁷² Matthew Hinds (2010) Saudi Arabia: What are the effects of the global financial crisis on Saudi Arabia's economic prospects? <https://blogs.lse.ac.uk/ideas/2010/03/saudi-arabia-what-are-the-effects-of-the-global-financial-crisis-on-saudi-arabias-economic-prospects/> Letöltve: 2020.05.07.

⁷³ Massam Fattaouh, Anupama Sen (2015) Saudi Arabia Oil Policy: More than Meets the Eye? Oxford Institute for Energy Studies. <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2015/06/MEP-13.pdf> Letöltve: 2020.05.10.

22. ábra: Szaúd-Arábia belföldi hitelezése a magánszektor számára (GDP százalékában) Forrás: https://data.worldbank.org/indicator/FS.AST.PRVT.GD.ZS?locations=SA&year_high_desc=true Letöltve: 2020.05.10.

A 2010-2014-es időszakban teret nyertek a nem-OPEC országok. A nem-OPEC országok egyre nagyobb mértékű kitermelése túlkínálatot eredményezett, ami veszélyeztette Szaúdi-Arábia piaci részesedését. A 2014-es olajárak csökkenéséhez hozzájárult, hogy Szaúd-Arábia domináns szerepet töltött be az OPEC-ben és megtagadta a kitermelési kvótát, annak ellenére, hogy az előrejelzések is világossá tették, hogy túlkínálat várható az olajkitermelés terén. A földgáz, illetve az olajárak kereskedelme is amerikai dollárban történik, ezért az árak ki vannak téve dollár árfolyamváltozásainak. 2013-ban az addig gyengülő dollár erősödni kezdett a FED (Egyesült Államok központi bank szerepét betöltő intézménye) beavatkozásainak révén. Az első ilyen lépése a gazdaságbéli pénz szabályozása volt. A FED bejelentette 2013-ban, hogy csökkenti az állampapírok felvásárlását, így csökkentve a gazdaságba pumpált pénz mennyiségét. A magas olajárak hatására Egyesült Államok és Kanada hatalmas erőfeszítéseket tett, hogy növelni tudják olaj kitermelésüket, ami megint csak nyomást helyezett Szaúd-Arábiára. Szaúd-Arábia a stabil kitermelés mellett döntött, így a kőolaj árát alacsonyan tartották. Abban bíztak, hogy az Egyesült Államok nem tudja fenntartani kitermelését megtérülő módon.⁷⁴

⁷⁴ Wordpress.com (2016) Jilles on energy. The 2014 Saudi oil policy change. <https://jillesonenergy.wordpress.com/2016/01/05/the-2014-saudi-oil-policy-change-paper/> Letöltve: 2020.05.10.

Szaúd-Arábia vezetésével az OPEC tovább folytatta azt a politikát, hogy alacsonyan tartják az olajárakat, melynek a célja az volt, hogy kiszorítsák a nem-Opec országokat, különösen az Egyesült Államokat és Oroszországot. Az 1980-as években alkalmazott politikai irányelvet, miszerint az olajárakat maximalizálni kell, és ezzel együtt a bevételt is, felváltotta a kitermelés növelése, és az olaj árak alacsonyan tartása minden áron.

2015. július 14-én Szaúdi-Arábia nagy térségbeli riválisa, Irán megállapodott az ENSZ Biztonsági Tanács állandó öt tagjával (Amerikai Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Franciaország, Kína, Oroszország) az iráni atomprogram keretében.^{75 76} Szaúd-Arábia ezt úgy tekintette, hogy az Egyesült Államok, mint szövetségese átpártolt Szaúd-Arábia riválisához, Iránhoz. A Királyság 2016-ra egy szigorúbb költségvetési tervezetet bocsátott ki. A költségvetési terv olyan reformokat tartalmazott, amely a kormányzati kiadások, illetve energiatámogatások csökkentését célozták. A bevételi forrást diverzifikálni akarták adóból és a privatizációból befolyó bevételek révén. Irán és Irak olajkitermelése, illetve exportálásának növekvő volumene, valamint az Egyesült Államok palaolaj kitermelése is nagy nyomást helyezt a szaúdi olajárakra.⁷⁷

Szaúd-Arábia és Oroszország 2016-ban a Kínában megrendezett G20 (Az Európai Unió és a világ 19 legnagyobb gazdaságával rendelkező országok) konferencián megegyezt, hogy együttműködnek az olajpiacon, hogy a globális olajárakat kezelni tudják a kitermelésük korlátozásával.⁷⁸ Később Oroszország beleegyezett, hogy az OPEC országokkal együtt csökkentse olaj kitermelését 2017 január 1-jétől számítva 6 hónapig. Szaúd-Arábia célja az volt, hogy Oroszország ne a rivális Iránnal szövetkezzen.⁷⁹ Szaúd-Arábia és Oroszország a kitermelésükről szóló megállapodást 2018 márciusáig meghosszabbították.⁸⁰ Katar a megállapodás hatására bejelentette 2018 decemberében, hogy elhagyja az OPEC-et, hogy a cseppfolyósított földgáz exportra fókuszálhasson. Donald Trump (amerikai elnök) eközben arra

⁷⁵ Haytham Tabesh (2016) The impact of Saudi Arabia's Oil Policy. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/the-impact-of-saudi-arabia-s-oil-policy/> Letöltve: 2020.05.10.

⁷⁶ Will Kenton (2018) P5+1 countries. <https://www.investopedia.com/terms/p/p51.asp> Letöltve: 2020.05.11.

⁷⁷ Haytham Tabesh (2016) The impact of Saudi Arabia's Oil Policy. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/the-impact-of-saudi-arabia-s-oil-policy/> Letöltve: 2020.05.10.

⁷⁸ Alaraby.uk. Saudi's powerful young royal meets Putin in Russia.

<https://english.alaraby.co.uk/english/news/2017/5/31/saudis-powerful-young-royal-meets-putin-in-russia> Letöltve: 2020.05.10.

⁷⁹ Economist.com. (2016) Oil price. Opec reaches a deal to cut production. <https://www.economist.com/finance-and-economics/2016/12/03/opec-reaches-a-deal-to-cut-production> Letöltve: 2020.05.11.

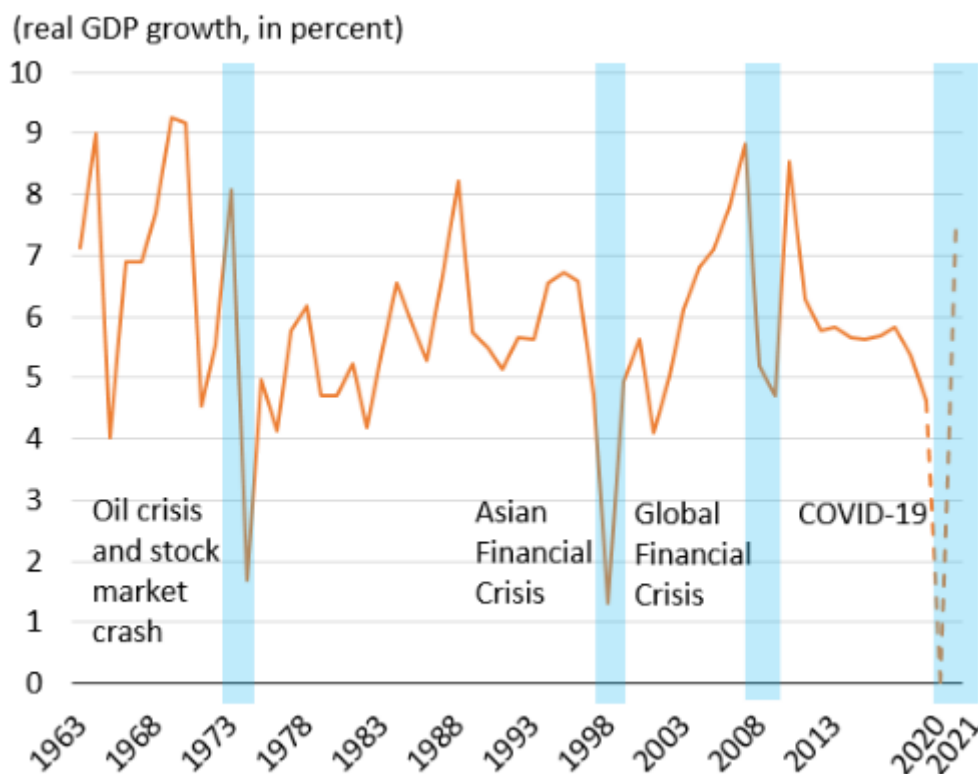
⁸⁰ Chen Aizhu (2017) Saudi Arabia, Russia push to extend oil output cut until March 2018 <https://www.reuters.com/article/us-opec-saudi-russia/saudi-arabia-russia-push-to-extend-oil-output-cut-until-march-2018-idUSKCN18B06K> Letöltve: 2020.05.11.

kérte az OPEC-et, hogy termeljenek több olajat, az alacsony benzin árak érdekében.⁸¹ Szaúd-Arábia eleget tett a kérésnek, mivel az Egyesült Államok szankciókat vezetett be Irán ellen. 2019-ben az Egyesült Államok kereskedelmi embargót hirdetett ki Irán ellen és bejelentette, hogy megszakítja a kereskedelmi kapcsolatát azzal, aki Irántól olajat vásárol.⁸² A kínálat fenntartása érdekében az Aramco feltöltötte az olajkészleteit 2019 szeptemberében. A készleteket 2019 szeptember 14-én légi támadás érte, aminek hatására a kitermelés közel a felére esett vissza. Ezt a kiesést a Szaúdi-Királyság hamar pótolni tudta hatalmas kőolaj tartalékainak köszönhetően és így nem volt nagy hatással az exportált kőolaj mennyiségére.⁸³ A COVID-19 világjárvány megjelenésével a világgazdaság visszaesett, ezzel együtt a globális kereslet is.

⁸¹ Gregory Brew (2018) The conversation. Business and Economy. Academic rigour, journalistic flair.
<https://theconversation.com/saudi-arabia-is-allying-with-russia-to-shore-up-oil-prices-as-opecs-power-wanes-108310>
Letöltve: 2020.05.13.

⁸² Aljazeera.com (2019) US puts new sanctions on Iranian supreme leader's inner circle.
<https://www.aljazeera.com/ajimpact/puts-sanctions-iranian-ayatollah-circle-191104192421664.html> Letöltve: 2020.05.13.

⁸³ CNBC. Com (2019) Saudi oil production cut by 50% after drones attack crude facilities.
<https://www.cnbc.com/2019/09/14/saudi-arabia-is-shutting-down-half-of-its-oil-production-after-drone-attack-wsj-says.html>
Letöltve: 2020.05.13.

23.ábra: Globális reál-GDP növekedés. Forrás: <https://blogs.imf.org/2020/04/15/covid-19-pandemic-and-the-asia-pacific-region-lowest-growth-since-the-1960s/> Letöltve: 2020.05.15.

Csökken a gyári termelés és fogyasztás. A kereslet visszaesése megközelítette a 2008-as visszaesést. Az OPEC csúcstalálkozót hívott össze Bécsben a probléma orvoslására. Megegyeztek, hogy a termelést tovább csökkentik napi 1,5 millió hordóval.⁸⁴

2020. március 5-én az OPEC elrendelte a termelés csökkentését, és felszólította Oroszországot is erre. Oroszország elutasította ezt, mivel elégedetlen volt a szaúdi beruházásokkal, valamint az együttműködéssel. Válaszul Szaúd-Arábia növelte kitermelését, hogy ezzel együtt a piaci részesedése is nőjön, ami olajár háborúhoz vezetett.⁸⁵ Az együttműködés megszakadásával az olajárak még inkább zuhanni kezdtek, ahogy azt a 11. ábrán is láthatjuk. Április 20-án az olajár negatív lett. Az olaj kitermelést nem lehet leállítani és a lehető legkisebb kitermelés is nagyobb kínálatot teremtett, mint keresletet. A tárolókapacitások híján az olaj határidős piacán a vásárlók kereslete is zuhanni kezdett.⁸⁶ A járvány jelenléte nagy nyomást helyezte az állami

⁸⁴ CNBC.com (2019) Oil drops as OPEC agrees on massive oil supply cut to offset virus impact. <https://www.cnbc.com/2020/03/05/opec-meets-to-decide-whether-to-cut-output-as-coronavirus-hits-demand.html> Letöltve: 2020.05.15.

⁸⁵ David A. Wemer (2020) Atlantic Council. Saudi Arabia and Russia feud over coronavirus oil response. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/saudi-arabia-and-russia-feud-over-coronavirus-oil-response-will-everyone-lose/> Letöltve: 2020.05.15.

⁸⁶ Justin Worland (2020) Oil Prices won't be negative forever. <https://time.com/5824263/coronavirus-negative-oil-prices-consolidation/> Letöltve: 2020.05.15.

pénzügyekre, mivel alapvetően olaj alapú a gazdaság. Válaszul a szaúdi Aramco csökkentette beruházásait 35-40 milliárd dollárról 25-30 milliárd dollárra.⁸⁷ Az olajár háború nagy nyomást helyez a kőolaj kitermelő országokra. Az alacsony olajár mellett kisebb lesz exportbevételük, valamint az egészségügyi kiadások és a gazdasági segélycsomagok csökkentik az államháztartás tartalékait. Rijád bejelentette, hogy lecsökkenti kormányzati kiadásait 13,2 milliárd dollárral, ami a 2020-as költségvetés 5%-át jelenti. Abban az esetben, ha a gazdasági recesszió súlyosbodna újabb OPEC-ülést hívnak össze. Egyelőre bizonytalan Szaúd-Arábia álláspontja a kitermeléssel, olajárakkal kapcsolatban.⁸⁸

3.4. Kitermelő országok biztonsága

Az olajipar hatalmas mértékben hozzájárul a globális gazdaság működéséhez. A világ egyik legfontosabb energiaforrása, amely nélkül már el se tudnánk képzelni a világunkat. Mivel az olaj ilyen nagy jelentőséggel bír, számos támadás éri a telephelyeket, illetve a logisztikai egységeket. Olyan támadásoknak van kitéve, mint terrorizmus, belső szabotázs, kibertámadások, valamint az újonnan egyre nagyobb méreteket öltő kalózkodás.⁸⁹ Bármely terrortámadás, vagy szabotázs az egész ellátási láncot megbéníthatja sok időre. Számos más tényező is érzékenyen érinti az olajipart. A környezeti katasztrófák, műszaki balesetek, geopolitikai feszültségek nagy hatással lehetnek az olaj kitermelésének hatékonyságára. A világ olajellátása csővezetékeken keresztül történik, melyeknek a működése nagyrészt digitálisan vezérelt. A munkafolyamatokat informatikai rendszerek vezérlik az optimális működés érdekében. Az adatok védelme nagyon fontos a termelés biztonságos fenntartásához, azonban a vállalatok gyakran folytatnak idegen országokban (offshore) kutatómunkákat, amihez egy harmadik fél bevonása is szükséges, amely növeli annak az esélyét, hogy nem kívánatos helyre kerülnek az információk. A terrorista támadások gyakran az ellátási láncot célozzák, hogy megszakítsák az ellátást az anyaország felé. Ezekkel a támadásokkal megbéníthatják a városok infrastruktúráit, gazdaságát, hiszen nem jut elég olaj a közlekedési eszközök üzemeltetésére. Mára a legtöbb olajvállalat környezete teljesen automatizált. A folyamatokat irányító

⁸⁷ Emily Gosden (2020) Saudi Aramco cuts spending as oil price war rages on. <https://www.thetimes.co.uk/article/aramco-cuts-spending-as-the-oil-price-war-rages-on-rnw0f3f9b> Letöltve: 2020.05.17.

⁸⁸ Ecf.eu (2020) Saudi Arabia, energy geopolitics, and the big production cut. https://www.ecfr.eu/article/commentary_saudi_arabia_energy_geopolitics_and_the_big_production_cut Letöltve: 2020.05.17.

⁸⁹ Alss.com. Oil and Gas Security. <https://alsafinasecurity.com/oil-and-gas-security/> Letöltve: 2020.05.17.

informatikai rendszereket érintő támadások hatalmas károkat okozhatnak, ami a vállalat működését veszélybe sodorhatja. A probléma kiküszöbölése IP kamerák létesítésével, megfelelő hozzáférés-ellenőrzésével történhet. A szervezetek egyre többet áldoznak a biztonságukra, mivel így csökkenthetik a támadások kockázatát. A szervezetek folyamatosan figyelik a kiberbiztonsági, informatikai téren történő eseményeket, hogy csökkentsék a potenciális támadások mértékét.⁹⁰

Szaúd-Arábia népszerű célpontja a terrorista támadásoknak. Szaúd-Arábia nyersolaját az Abqaiq (szaúdi olaj-feldolgozó) nevezetű létesítményben dolgozzák fel, amely a Bahreini-öböltől 25 mérföldre található. Legjelentősebb terminálja, ahonnan az olajkivitel történik Ras-Tanura, amely a világ legnagyobb tengeri olajszállítást végző létesítménye, valamint a Ras al-Ju'aymah.

A szaúdi Aramcot is többször érték kibertámadások, aminek a száma egyre csak nő. Az Aramco 2012 augusztusában egy nagy kibertámadás áldozata lett. A számítógépeket egy „Shamoon” nevezetű vírus támadta meg, majd 30 ezer számítógépben okozott kárt, hogy megzavarja az olajtermelést. A kibertámadásnak nem lett vége, hiszen 2019 szeptemberében még egy drón, illetve rakétatámadás áldozatává vált.⁹¹

Az Aramco és Raytheon (Egyesült Államok egyik legfőbb védelmi ipari cége) 2018-ban megállapodott, hogy egy közös vállalkozást indítanak, mely a kiberbiztonság fejlesztését célozza meg. A vállalkozás növeli az Aramco beszállítói, leányvállalatai és vásárlói kiberbiztonságát. Az új cég létrejöttével új munkahelyeket is teremtettek a kiberbiztonság területén. A jövőben egyre nagyobb kereslet lesz az ilyesfajta szolgáltatásokra a digitalizáció térnyerésével.⁹²

3.5. Környezeti Kérdés

A modernkori gazdaság nagy mértékben függ az olaj termelésétől, kereskedelmétől. Az előállítás és szállítás ugyanakkor nagy szennyeződést okoz, ami veszélyezteti a környezetet,

⁹⁰ Gavin Holme (2018) Energy. Maintaining optimal security in the Oil, Gas and Energy Industries. <https://www.energydigital.com/oil-gas/maintaining-optimal-security-oil-gas-and-energy-industries> Letöltve: 2020.05.19.

⁹¹ Marwa Rashad (2020) Saudi Aramco sees increase in attempted cyber attacks. Technology News. <https://www.reuters.com/article/us-saudi-aramco-security/saudi-aramco-sees-increase-in-attempted-cyber-attacks-idUSKBN2002N2> Letöltve: 2020.05.19.

⁹² Saudiaramco.com (2018) Saudi Aramco and Raytheon sign MOU to establish JV in cybersecurity. <https://www.saudiaramco.com/en/news-media/news/2018/saudi-aramco-and-raytheon-sign-mou-to-establish-jv-in-cybersecurity> Letöltve: 2020.05.19.

valamint a tengeri élővilágot. A kőolajfeldolgozó és egyéb petrokémiai üzemekből származó hulladékanyagok nagy mennyiségben áramlanak a tengerekbe, óceánokba. A fosszilis tüzelőanyagok elégetésével szén-dioxid keletkezik. A cél, hogy a mostani globális szén-dioxid kibocsátást 90%-kal csökkentsék, azonban a kibocsátás csökkentése függ a vállalatok földrajzi fekvésétől, eszköz összetételétől és a regionális szabályzásoktól. A kormányzati szervek, egyének, vállalatok együttműködésére van szükség a cél teljesítéséhez. Sok vállalat alkalmaz olyan technológiákat, amelyekkel vissza tudják fogni a kibocsátást, a karbantartások rendszeresítésével. A növények és tengerek ellensúlyozni tudják a kibocsátást a szén-dioxid elnyelésével. Számos kezdeményezés indult a fák ültetésére, erdő telepítésre.⁹³

2016 április 22-én a Párizsban aláírt éghajlatvédelmi egyezmény értelmében az országok vállalták, hogy a globális felmelegedést 2 Celsius fok alatt tartják.⁹⁴ A globális felmelegedés egyik legjelentősebb okozója a légkörbe került gázok növekvő mennyisége.

A gázok közül is a legveszélyesebb a szén-dioxid. A Saudi Aramco célja ezért, hogy alacsonyabb széntartalmú nyersolajat állítson elő. A szénintenzitás az olaj elégetésével járó szén-dioxid kibocsátás mértéke.

2017 és 2018 között a Nature Energy (tudományos folyóirat) 20 ország nyersolajminőségét vizsgálta. A vizsgálat során megállapították, hogy a szaúd-arábiai nyersolajnak van a legkisebb szénintenzitása. Számos tényező eredménye ez, mint például az intelligens kiegészítéssel bíró olajkutak kiépítése, amely kevesebb vízszivárgást enged, így kevesebb vízre van szükség a feldolgozáshoz, ami kevesebb energiaigényt jelent.

Az 1980-ban bevezetett technológia segítségével az elégetett gáz visszanyerhető és újrafelhasználható. A gázvisszanyerő rendszerek alkalmazásával csökken a kibocsátás. További fejlesztések érdekében stratégiai alapelveket fogalmaztak meg a kutatás és fejlesztés programjukban: alacsony széntartalmú nyersolaj fenntartása, a nyersolaj nem-üzemananyag felhasználásának növelése, valamint a fenntartható közlekedés előremozdítása.⁹⁵

⁹³ McKinsey&Company (2020) The future is now: How oil and gas companies can decarbonize. <https://www.mckinsey.com/industries/oil-and-gas/our-insights/the-future-is-now-how-oil-and-gas-companies-can-decarbonize> Letöltve: 2020.05.20.

⁹⁴ Treaties.un.org. (2015) Environment. 7.d Paris Agreement. https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-7-d&chapter=27&clang=_en Letöltve: 2020.05.20.

⁹⁵ Saudiaramco.com Addressing the climate challenge. <https://www.saudiaramco.com/en/making-a-difference/planet/climateinitiative> Letöltve: 2020.05.20.

Az olajipar 12 jelentős vállalata 2014-ben egy kezdeményezést indított, hogy a párizsi klímaegyezmény betartása érdekében közös lépéseket tegyenek. A kezdeményezés neve Oil and Gas Climate Initiative (OGCI), tagjai: BP, Chevron, CNPC, Eni, Equinor, ExxonMobil, Occidental, Petrobras, Repsol, Saudi Aramco, a Shell és a Total. A hatékony együttműködésnek hála az alacsony kibocsátású technológia fejlesztése, kereskedelembé való bevezetése egyre nagyobb méreteket ölt.⁹⁶

⁹⁶ OGC.com (2019) Oil and Gas Climate Initiative. <https://oilandgasclimateinitiative.com/oil-and-gas-climate-initiative-announces-progress-towards-methane-target-and-new-ccus-initiative-to-scale-up-actions-towards-climate-goals/> Letöltve: 2020.05.20.

4. ÖSSZEGZÉS

Kutatásom célja az volt, hogy megvizsgáljam milyen hatással van a kőolaj és annak árváltozása Szaúd-Arábia gazdaságára és világpolitikai helyzetére. A dolgozatom során Szaúd-Arábia kőolaj-függőségét elemeztem a hidegháborútól kezdve a mai napig.

Első körben átfogó képet adtam az energiahordozókról, illetve a kőolajról, majd bemutattam a kőolaj fontosságát a modernkori gazdaság felépítésében.

Mivel egy ország gazdasági fejlettségét és teljesítményét erősen befolyásolhatják az olyan tényezők, mint földrajzi elhelyezkedésük, történelmük, politikai berendezkedésük ezért először általánosan is bemutattam Szaúd-Arábiát. Szaúd-Arábia földrajzi elhelyezkedésének köszönhetően jelentős kőolajtartalmakkal bír. Az egyre növekvő globális energiaigény meghatározta a kőolajban gazdag Szaúd-Arábia gazdaságának működését.

Időrendben bemutattam, hogy a világgazdaságot érintő események hogyan befolyásolták Szaúd-Arábia olajpolitikáját és gazdasági teljesítményét. Ezen hatásokat gazdasági mutatókon keresztül elemeztem és párhuzamot fedeztem fel a kőolaj árának változása és az ország gazdasági teljesítménye és döntései között.

Feltevésemet, miszerint az, hogy az olaj világpiaci árának változása, jelentős mértékben befolyásolja Szaúd-Arábia gazdaságát, úgy gondolom igazolni tudtam. A globalizáció előrehaladásával a kereskedelmi hálózatok is bővültek, amely együtt járt az üzemanyag növekvő felhasználásával. Szaúd-Arábia nagy volumenű kőolajkitermelésével hatalmas exportbevételt, valamint exportbevétel-kiesést is produkált. Ebből kifolyólag az ország intézkedéseket vezetett be a kitermelés volumenét érintőleg. Mivel a második legnagyobb olajtartálékkal rendelkező ország és hatalmas piaci részesedéssel bír, ezért olajiparral kapcsolatos döntései nagy befolyással van a kőolaj világpiaci árának alakulására és ezzel a világgazdaságra.

A kőolaj, mint gazdasági tényező és fegyver nem csak pozitív hatással volt Szaúd-Arábia gazdaságára. A hidegháborút követő időszakban, Szaúd-Arábia gazdasága túlzottan kőolaj központú volt és az olaj árának csökkenése negatívan érintette az országot az egyoldalú, kőolaj exportorientált gazdasági szerkezete miatt. A gazdasági berendezkedésének köszönhetően teljesen ki volt téve a kőolaj árfolyamának ingadozásának. Ezt orvosolva Szaúd-Arábia lépéseket tett a gazdaság szerkezetének diverzifikáltsága érdekében, hogy csökkentse kiszolgáltatottságát az árfolyam változásának.

A globális felmelegedés, illetve a klímaváltozás számos kérdést felvet az olajiparral kapcsolatban. A világ növekvő energiaigényét többnyire a fosszilis energiahordozók elégítették ki, de a környezetkárosító hatása miatt egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek a megújuló energiaforrások.

Meglátásom szerint nagy változásokon fog keresztül menni a világ energiaipara, amely a világgazdasági folyamatokra is hatással lesz. Érdekes követni a felmelegedéssel, valamint biztonságpolitikával kapcsolatos kutatásokat, hiszen azok határozzák meg az energiaforrások felhasználását, amely a mindennapi életre is hatással lehet.